

Voorzitter: Dolman

Tegenwoordig zijn 136 leden, te weten:

Aarts, Alders, Andela-Baur, Van Baars, Beckers-de Bruijn, Ter Beek, De Beer, Beinema, Van den Bergh, J. D. Blaauw, De Boer, De Boois, Borgman, Bosman, Braams, Brouwer, Bruggeman, Van der Burg, Buurmeijer, Castricum, Cornelissen, Couprie, Dales, Van Dam, Dees, Van Dijk, Dijkman, Dijkstal, Van Dis, Dolman, Engwirda, Ernsting, Van Erp, Van Es, Evenhuis, Evenhuis-van Essen, Eversdijk, Franssen, Frinking, Gerritse, De Graaff-van Meeteren, De Grave, Groenman, Gualthérie van Weezel, Van Heemskerck Pillis-Duvekot, Van der Heijden, Van der Hek, Hennekam, Hermans, Hermes, Hermsen, Hummel, Van Iersel, Jabaaij, Jacobse, Janmaat-Abée, Joekes, Jorritsma-Lebbink, Kamp, Keja, Knol, De Kok, Kombrink, Konings, Van der Kooij, Korthals, Kosto, Kraaijeveld-Wouters, Krajenbrink, De Kwaadsteniet, Laning-Boersema, Lankhorst, Lansink, Laxtermann, Leerling, Leijnse, Van der Linden, Linschoten, Lucassen-Stautener, Mateman, Meijer, Metz, Mik, Moor, Van Muiden, Müller-van Ast, Van Nieuwenhoven, Nijhuis, Nijland, Nijpels, Van Noord, Nypels, Van Ooijen, Oomen-Ruijten, Den Ouden-Dekkers, Paulis, Rempt-Halmmans de Jongh, Van Rey, Rienks, Roethof, Van Rossum, Salomons, Van der Sanden, Schartman, Scholten, Sloots, Van der Spek, Stoffelen, Terpstra, Tommel, Van den Toorn, Toussaint, Tripels, Ubels-Veen, Den Uyl, Ter Veld, Veldhoen, Te Veldhuis, Vermeend, De Visser, Van der Vlies, Van Vlijmen, Voorhoeve, Vos, B. de Vries, K. G. de Vries, De Waart, Wagenaar, Weijers, Weisglas, Wessel-Tuinstra, Wiebenga, Willems, Wolters, Wöltgens en Zijlstra,

en de heren De Korte, minister van Binnenlandse Zaken, De Ruiter, minister van Defensie, mevrouw Smit-Kroes, minister van Verkeer en

Waterstaat, de heren Braks, minister van Landbouw en Visserij, Van Amelsvoort, staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, Van Leijenhorst, staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen, en De Graaf, staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

De Pree, wegens ziekte;

Schutte, wegens bezigheden elders.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

Regeling van werkzaamheden

De **Voorzitter**: Ik stel voor, aan de agenda van heden toe te voegen het verslag van het mondeling overleg, gevoerd door de vaste commissie voor Landbouw, over het verbod om keukenafval te vervoederen, en de spreektijden te bepalen op 2 minuten per fractie.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Hennekam, die het heeft gevraagd.

De heer **Hennekam** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Namens de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken wil ik enkele opmerkingen maken over de gemeentelijke herindeling van de Midden-Betuwe. De beraadslaging daarover is ongeveer tweeënehalve week geleden geschorst op verzoek van de minister van Binnenlandse Zaken, die zei meer tijd nodig te hebben om zich te bezinnen op de ingediende amendementen. Verleden week heb ik namens de vaste commissie al gezegd, dat een afhandeling voor de verkiezingen

moet. Ik herhaal, dat Kamer en minister dat moeten beschouwen als een erezaak. Alle fracties en ook de minister hebben daartoe belofte gedaan aan de Midden-Betuwe. Met het oog daarop is in het begin van dit jaar een noodwet aangenomen, die erin voorzag de gemeenteraadsverkiezingen van enkele maanden geleden niet te laten doorgaan en op te schorten tot eind 1986. Ik heb toen gezegd en ik herhaal dat vandaag, dat het naar het oordeel van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken onaanvaardbaar is, dat de behandeling van het wetsvoorstel niet voor de verkiezingen wordt afgerond.

Voorzitter! Wij moeten constateren dat aan de besluiteloosheid van de minister – althans op dit punt – helaas geen eind is gekomen. Vanochtend hebben wij op de valreep een brief gekregen van de minister, gericht aan de voorzitter van de Tweede Kamer, waarin wordt geconcludeerd dat niet op 13 mei de beraadslaging over het onderhavige wetsvoorstel kan worden voortgezet.

Voorzitter! Niet eerder in de geschiedenis van de gemeentelijke herindeling is iets dergelijks vertoond. De argumenten, die de minister in zijn brief hanteert, zijn erg zwak. Ik loop die argumenten in het kort even na.

In de eerste plaats het feit, dat ook de Eerste Kamer er nog over heeft te beslissen. Natuurlijk, maar dat had wel degelijk kunnen gebeuren voor het aftreden van de Eerste Kamer.

In de tweede plaats het argument met betrekking tot de noodwet. De noodwet is wel degelijk een argument omdat deze wet als intentie had, dat deze zaak voor de verkiezingen zou worden afgerond. Anders zou ook geen noodwet nodig zijn geweest. De minister is evenals de Kamer voor die noodwet verantwoordelijk.

Het derde argument van de minister is, dat het met de bestuurlijke chaos wel zal meevallen. Hij schrijft, dat de herindeling dan maar moet ingaan per 1 januari 1988. Maar dat betekent, dat in één jaar tijd twee

Voorzitter

raadsverkiezingen moeten plaatsvinden en daartegen had de Kamer, van links tot rechts, nu juist de grootste mogelijke bezwaren. Het zou dan gaan om een gemeenteraadsverkiezing oude stijl aan het einde van dit jaar en een gemeenteraadsverkiezing nieuwe stijl, die dan nodig zou zijn in de loop van 1987. Maar dat wilden wij nu juist met z'n allen voorkomen.

Mijnheer de Voorzitter! Wij beseffen zeer wel dat wetgeving een zaak is van twee partijen, van het zoveel geprezen dualisme. Wij beseffen evenzeer dat wij deze minister niet kunnen dwingen om de beraadslaging voort te zetten. Toch doe ik namens de vaste commissie een laatste oproep aan minister en staatssecretaris om in ieder geval op de kortst mogelijke termijn – als het kan vandaag – beslissingen te nemen en een standpunt te bepalen opdat de Kamer kan stemmen over de amendementen en het wetsvoorstel. Het gaat om een gebied met ongeveer 50.000 inwoners en het komt ons voor, dat deze mensen recht hebben op zekerheid. Vandaar ons uitdrukkelijk verzoek aan de bewindsman, zijn besluit te heroverwegen en in ieder geval ons uit te leggen waarom hij de weg heeft bewandeld, die hij per brief kenbaar heeft gemaakt.

Minister **De Korte**: Mijnheer de Voorzitter! Natuurlijk ben ik het met de heer Hennekam eens dat wij, indien mogelijk, nog voor de verkiezingen een beslissing hadden moeten nemen. Een aantal amendementen is door het kabinet niet gezien als strijdig met de beleidscriteria, maar met één amendement heeft het kabinet toch de grootste mogelijke moeite – het heeft aanvaarding daarvan dan ook met klem ontraden – en dat betreft het zelfstandig laten zijn van de gemeente Heteren. Het kabinet heeft zich daarvan intern afgevraagd, of dit zich wel verstaat met marginale toetsing. Daarom ook heeft het kabinet besloten om ambtelijk beraad te laten plaatsvinden, vervolgens bestuurlijk beraad, zodat ten slotte een verstandig politiek oordeel kan worden geveld. Daar heb ik enige tijd voor nodig. De ambtelijke voorstellen van bij voorbeeld de provincie zijn net binnen. Daarover moet nog een bestuurlijk oordeel worden gegeven en vervolgens een politiek oordeel van het kabinet.

Ik wil erop wijzen dat juist voor dit soort situaties een noodwet is

geschapen, zodat het gebied, mocht het niet tijdig tot wetgeving kunnen komen, in ieder geval weet waar het aan toe is. Juist die noodwet is in de discussie door de Kamer gevraagd en ik denk dan ook dat het juist is dat die niet alleen door de Kamer kan worden gebruikt, maar ook door de regering om een zorgvuldige afweging mogelijk te maken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil er tot slot nog op wijzen dat gemeentelijke herindelingen op zijn minst 25 jaar of nog langer dienen stand te houden. Wat er hier ook besloten wordt – het kabinet wil dat met kracht onderstrepen – moet dan ook lange tijd bestuurlijk en politiek stand kunnen houden.

De heer **Hennekam** (CDA): Voorzitter! U zult begrijpen dat ik zeer teleurgesteld ben door het antwoord van de minister. De minister van Binnenlandse Zaken is eigenlijk de laatste die een dergelijk standpunt zou mogen innemen, gelet op eerdere beloftes van de Kamer en intenties die door het kabinet zijn uitgesproken in de richting van het gebied waarom het gaat.

Ik wil nog een opmerking maken over de argumenten die de minister hanteert. Natuurlijk mag hij een oordeel over de amendementen hebben. Daar gaat het ook niet om. Het gaat er alleen om dat wij hebben gevraagd: Minister, beslis nu, ja of neen, maar schuif die beslissing niet voor u uit. Bovendien, Voorzitter, het is al tweeëneenhalve week geleden dat de beraadslaging is geschorst. In die tijd had toch voldoende opheldering kunnen worden verkregen over de waarde van de amendementen. Bovendien, de verschillende alternatieven die door de Kamer zijn aangedragen, zijn al met cijfers omgeven in de stukken van de regering zelve opgenomen. Daar kan dus geen enkel misverstand over bestaan.

De noodwet dient er juist niet voor om deze uitsteloperatie te vergemakkelijken, maar diende ervoor om voor de verkiezingen de zaak te hebben afgerond, opdat de raadsverkiezingen van enkele maanden geleden rustig konden vervallen. Het is dus het tegenovergestelde van wat de minister heeft gezegd.

Kortom, Voorzitter, het is jammer en ik doe nogmaals een beroep op de minister. Ik vind dat de Kamer en het kabinet dit het gebied in feite niet hadden mogen en kunnen aandoen.

De heer **Van Rossum** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ik kom hier ook alleen maar om mijn diepe teleurstelling uit te spreken over de brief van de minister die wij vandaag hebben ontvangen. Kamerbreed hebben wij een noodwet aangenomen, waarin staat dat in dit najaar verkiezingen zouden worden gehouden indien de herindeling niet tijdig door zou gaan. Dat wil dus zeggen dat de noodwet bedoeld was om twee verkiezingen in één jaar te voorkomen. De minister doet net alsof dat niet zo is en zegt dat het ook wel 1 januari 1988 kan worden.

Dan wil dat dus zeggen, dat in de oude gemeenten dit najaar verkiezingen moeten worden gehouden en dat vervolgens het volgende jaar weer verkiezingen moeten worden gehouden. Het was nu juist de bedoeling van regering en Kamer, dat dit niet zou gebeuren. Er moest juist voorkomen worden dat er twee verkiezingen worden gehouden.

De minister heeft inderdaad tweeëneenhalve week gehad. Hij heeft natuurlijk enige tijd nodig om zich erover te beraden. Een aantal amendementen waren niet omstreden. Daarmee had ook hij dus geen moeilijkheden. Over Heteren had de minister in tweeëneenhalve week best een brief naar de Kamer kunnen sturen met een uitleg, waarom wij vandaag niet kunnen beslissen. Ik pleit ervoor, dit alsnog vandaag tot een oplossing te brengen.

De heer **Van der Heijden** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik stel het op prijs, namens de CDA-fractie hieraan nog iets toe te voegen. Dat is dan eigenlijk toegespitst op duidelijkheid en onduidelijkheid. Deze minister houdt ervan duidelijk te zijn en duidelijke uitspraken te doen. Hij laat zich daarop ook voorstaan. Hij schept nu grote onduidelijkheden, en dat over twee amendementen, waarmee in het licht van het besproken volstrekt duidelijk is aangegeven wat er gaat gebeuren. Iedereen weet dat er bij aanneming van deze amendementen een andere situatie ontstaat. Iedereen weet ook welke financiële consequenties dat heeft. Het is dus niet goed te begrijpen dat nu eigenlijk op uitstel wordt gemikt.

Ik wil nog één opmerking over de verkiezingen maken. Als je de noodwet nu gebruikt om de verkiezingen te houden voor de raden oude stijl, betekent dat dan eigenlijk niet, dat je de herindeling van de Midden-Betuwe moet afblazen?

Voorzitter

Minister **De Korte**: Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp de teleurstelling van de voorzitter van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken. Ik wijs er echter nogmaals op, dat het om een zeer ingrijpend amendement gaat dat, naar het oordeel van het kabinet, de kern van de desbetreffende herindeling treft. Dat moet de heer Hennekam toch met mij eens zijn. Dat verklaart ook, waarom hij daar zo aan hecht. Ik heb daar ook wel begrip voor. Aan de andere kant scheidt ons dat. Ik kan ook op dit moment geen ijzer met handen breken.

Tegen de heer Van Rossum kan ik zeggen, dat de ambtelijke gegevens net binnen zijn. Dan wordt daarover een bestuurlijk oordeel geveld. Vervolgens moet ik daarover nog een politiek oordeel vellen met het kabinet. Ik kan dus geen ijzer met handen breken.

De heer Van der Heijden verwijt mij, dat ik onduidelijkheid heb gecreëerd. Ik ben zeer duidelijk geweest tijdens de behandeling namens het kabinet. Ik heb in ieder geval duidelijkheid gekregen van een aantal fracties. Dat is waar. Ik moet erbij vertellen, dat voor dit soort van wetsvoorstellen in het verleden heeft gegolden dat er een marginale toetsing was. Wanneer die verder gaat dan wat naar het oordeel van het kabinet daaronder valt, heb ik mij daarvan in elk geval goed rekenschap te geven. Dat verklaart de tijd die ik nodig heb.

De **Voorzitter**: Het is mij gebleken, dat twee leden nog behoefte hebben aan een derde termijn. Ik stel voor, hiertoe de gelegenheid te geven.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Franssen** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De minister heeft aan het slot van de tweede termijn van de plenaire behandeling van het wetsvoorstel zijn bestuurlijk oordeel over het amendement-zelfstandig Heteren gegeven. In de brieven van vorige week en deze week komt één cruciaal element naar voren. De minister wacht namelijk op nadere gegevens. In zijn antwoord tot op heden heb ik geen aanduiding kunnen vinden om welke gegevens het gaat. Kan de minister daarover een nadere aanduiding geven, zodat wij precies het onderscheid tussen het zakelijke en het politieke element kunnen traceren?

De heer **Van der Heijden** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De minister is in zijn standpunt inderdaad volstrekt duidelijk geweest. Daarover hebben wij ook niet te klagen. Het ziet er echter naar uit, dat hij in de Kamer verliest. De Kamer is in meerderheid voor een andere richting. En dan scheidt hij die onduidelijkheid. Dat klagen wij hier aan. Dat kun je dat gebied niet aandoen.

Minister **De Korte**: Voorzitter! Aan het adres van de heer Franssen zeg ik dat ook mijn collega van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer heeft gevraagd om overleg. Mijn collega wil de gegevens kunnen beoordelen. Hij heeft erop geduid dat ook andere amendementen bij het oordeel moeten worden betrokken. Gegeven deze achtergrond, kan ik niet anders doen dan de Kamer enig geduld vragen.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, het wetsvoorstel van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Willems, die het heeft gevraagd.

De heer **Willems** (PSP): Voorzitter! Op de agenda staan de stemmingen over de zeven wetsvoorstellen uit het pakket van het stelsel van sociale zekerheid. Zojuist, voor de aanvang van de vergadering, kregen wij een nogal uitvoerig stuk met wijzigingen, voorgesteld door de regering op de verschillende onderdelen van het pakket. Ik heb er behoefte aan, dit stuk te kunnen beoordelen vóórdat wij tot de stemmingen overgaan, willen wij ook aan het slot van de behandeling tot zorgvuldige wetgeving komen.

Ik zal één punt noemen dat mij is opgevallen bij vluchtige lezing. In de nieuwe Werkloosheidswet heeft de Kamer de door de regering aangebrachte gereserveerde artikelen, die de merkwaardige inhoud 'gereserveerd' hadden, weggeamendeerd. Uit de door de regering voorgestelde wijzigingen op de nieuwe Werkloosheidswet blijkt dat de regering alsnog een drietal artikelen met de inhoud 'gereserveerd' wenst aan te brengen. Dat is opgevallen. Ik heb de hele lijst van wijzigingen tot nu toe echter nog niet na kunnen lopen. Ik heb er dan ook behoefte aan, nog even de lijst te kunnen bekijken. Als er minstens tien kamerleden in dit gebouw of in deze

zaal zijn die het stuk al hebben kunnen bestuderen en beoordelen, dan zou ik mij bij hun deskundig oordeel willen neerleggen en geen uitstel bepleiten. Wellicht zijn die tien leden echter niet te vinden.

Wat de Toeslagenwet betreft is mij opgevallen dat op het gedrukte stuk het kamerstuknummer is weggevalen. Ook dat lijkt mij een ommissie die gecorrigeerd behoort te worden.

De **Voorzitter**: Het bezwaar van de heer Willems lijkt mij niet irreal. Er zijn nog vier onderwerpen waarover vandaag wordt gedebatteerd en waarover dus stemmingen zijn te verwachten aan het einde van de vergadering. Ik stel voor, alle geagendeerde stemmingen uit te stellen tot het einde van de vergadering, dus tot na de vier debatjes.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Het Presidium heeft met eenparigheid van stemmen besloten, te stellen in handen van:

- de vaste commissie voor Justitie:
 - de nota Overheidsbeleid en homoseksualiteit (19 504);
 - de vaste commissie voor Ambtenarenzaken:
 - het wetsvoorstel Wijziging van de Wet uitkering wegens vrijwillig vervroegd uittreden (Stb. 1984, 273) in verband met voorgenomen wijziging van het VUT-financieringsstelsel (19 505);
 - de vaste commissie voor de Buitenlandse Handel:
 - het wetsvoorstel Verlenging van de werking van krachtens de In- en Uitvoerwet (Stb. 1962, 295) ten aanzien van de uitvoer van bepaalde staalprodukten gestelde regelen (19 506).

Aan de orde is de behandeling van de wetsvoorstellen:

- Vereenvoudiging van verzen-ding van stukken in het burgerlijk procesrecht (19 129);
- Aanpassing van enige wetten aan de Rijkswet op het Nederlandschap (19 139).

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het **verslag van een mondeling overleg over de financiële positie van de gemeente Rozenburg (19 200-VII, nr. 30)**.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Hennekam** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken heeft met de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken beraadslaagd over de financiële positie van de gemeente Rozenburg. Dat heeft geresulteerd in het indienen van een motie namens de commissie.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Hennekam, Van der Heijden, Hummel, Lauxtermann, Wessel-Tuinstra, Stoffelen, Van der Sanden, Evenhuis, Rienks, Hermes, Jacobse, Hermans, Van der Burg, Schutte, Krajenbrink, De Visser, Van Nieuwenhoven, Wiebenga, Alders, Ernsting, Vermeend en Van Rossum wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat toepassing van artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet 1984 een minder gewenst instrument is om te voorzien in de financiële problemen van de gemeente Rozenburg;

voorts overwegende, dat wijziging van de wet tot Gemeentelijke herindeling van Voorne-Putten en Rozenburg voorshands niet voor de hand ligt;

verzoekt de regering, in de problematiek van de gemeente Rozenburg te voorzien door invoering van een verfijning 'Grenswijziging gemeenten', zoals door die gemeente is aangedragen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 31 (19 200-VII).

Staatssecretaris **Van Amelsvoort**: Mijnheer de Voorzitter! De Kamer weet uit het verslag van het mondeling

overleg dat enige weken geleden is gevoerd, dat ik het instrument van de verfijning aanzienlijk minder geschikt vind dan een soepele toepassing van artikel 12 van de Financiële-Verhoudingswet. Ik baseer mij daarbij mede op een advies van de Raad voor de Gemeentefinanciën, niet alleen op de strekking daarvan maar ook op de argumentatie daarin. Tot nu toe heb ik die argumentatie als dwingend ervaren.

Niettemin zal ik, gezien de motie en lettend op het aantal namen dat eronder staat en de verscheidenheid van de fracties die daaruit blijkt, opnieuw overwegen of ik tot een verfijningsregeling zal overgaan indien de motie wordt aangenomen. Ik doe daarover echter geen toezegging, want ik ben nog steeds niet overtuigd van de juistheid van de argumentatie.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, over de motie te stemmen aan het einde van deze vergadering.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van het **verslag van een mondeling overleg inzake het tracé van Rijksweg 73 (19 200-XII, nr. 45)**.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Rienks** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Reeds lang voordat de minister de tracévaststelling van rijksweg 73 tot een besluit voerde, heeft de fractie van de Partij van de Arbeid doen doorklinken een voorkeur te hebben voor een tracering van die weg integraal op de westelijke oever van de Maas. Wij vinden die oplossing uit ruimtelijke overwegingen, ook na de intensieve voorbereiding door de vaste commissie van de bespreking van de tracébrief, nog steeds de voorkeur verdienen. De rechter Maasoever tussen Roermond en Venlo is een gebied, dat langs de Maas een aantal kernen telt met daarachter een natuurgebied van grote en grensoverschrijdende betekenis.

De economische ontwikkeling dient op die oostelijke Maasoever bij voorkeur geconcentreerd en verder ontwikkeld te worden rond Venlo en

Roermond. Die steden hebben recht op een volmaakte ontsluiting, die tevens de verbindingen met het Duitse Roergebied veilig stelt. Maasbruggen voor plaatselijk en interregionaal verkeer ten noorden en ten zuiden van Venlo en Roermond, en dat moeten rijksbruggen zijn. Het doorgaande verkeer tussen zuid-Limburg en noordoost-Nederland en het doorgaande verkeer tussen noord- en zuid-Limburg ware op de westelijke oever af te wikkelen. Een dergelijke structuur is het beste voor de oostelijke Maasoever en stelt de belangen van Roermond en Venlo helemaal veilig.

Voorzitter! Wij nemen er nota van, dat de minister alleen bereid is de financiële tegemoetkoming voor Venlo veilig te stellen als gekozen wordt voor het oosttracé. Wij vinden dat een ontkenning van de noodzaak de Bundesautobahn 61 aan te sluiten op het Nederlandse autosnelwegennet, waarover de Kamer eerder een motie heeft aangenomen.

De dassenpopulatie kan niet gecompenseerd worden. De minister is ook niet voldoende bereid financiële middelen beschikbaar te stellen. Daarom vragen wij een uitspraak van de Kamer.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Rienks, Tommel en Lankhorst wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat de verdere aanleg van de A 73 Boxmeer-Roermond als ontbrekende schakel in de landsdelige verbindingen voor Limburg van groot belang is;

overwegende, dat evenzeer goede oost-west grensoverschrijdende verbindingen nodig zijn mede ten behoeve van Venlo en Roermond, waarin het Rijkswegenplan niet geheel voorziet;

nodigt de regering uit, de tracékeuze van de A 73 te heroverwegen in samenhang met de gewenste oost-west verbindingen direct ten zuiden van Venlo (aansluiting BAB 61) en benoorden Roermond (A 68),

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 46 (19 200-XII).

De heer **Paulis** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Rijksweg 73 als zodanig staat gelukkig niet meer ter discussie. Voor de fractie van het CDA is de snelst mogelijke realisatie van die rijksweg van wezenlijk belang. Dat is voor ons een majeur punt.

Het oorspronkelijk geplande voorkeurstracé D2 op de oostoever zou voor ons onaanvaardbaar zijn geweest op grond van de onevenredige aantasting van het natuurlijk milieu in casu de doorsnijding van het Ruhr-Schwalmtal. In de vervolprocedure is gesproken over de oosten over de westvariant. Na ampele afweging heeft dit geleid tot een beslissing van de minister voor de vaststelling van de D.4c variant voor het oosttracé. Ook wij hebben het een buitengewoon moeilijke afweging gevonden.

Uiteindelijk stemt de fractie van het CDA in met de keuze voor de D.4c-oostvariant. Ook de discussie over de bedreiging van het dassenbestand was een zeer wezenlijk punt bij onze afweging. Wij hebben begrepen, dat de minister bereid is, binnen de mogelijkheden, een maximale inspanning ter zake te leveren om de schade zoveel mogelijk te beperken. Voor de overige argumenten verwijs ik naar het gevoerde mondelinge overleg.

Er blijven nog enkele knelpunten over, met name wat Roermond en Tegelen betreft. Ik zal daarover een uitspraak van de Kamer vragen.

Tot slot wijs ik op de situatie in de gemeente Swalmen, die dringend om nader overleg vraagt.

Voorkomen moet worden dat de toekomstige uitbreidingsmogelijkheden door de aanleg van rijksweg 73 gefrustreerd worden. Op dit punt verneem ik graag van de minister of zij bereid is tot nader overleg.

Voorzitter! Ik overhandig u hierbij de motie die ik zojuist al aankondigde.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Paulis en Van Rey wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat het door de Minister vastgestelde tracé van de A 73, gedeelte Venlo-Maasbracht, in Roermond en Tegelen woonwijken doorsnijdt;

van mening, dat adequate maatregelen geboden zijn om de overlast van de woonwijken in Roermond en Tegelen zoveel mogelijk te beperken;

nodigt de regering uit, in Roermond een z.g. gesloten tunnelbak aan te leggen en overleg te plegen met de gemeente Tegelen inzake de aldaar noodzakelijke tunnelbakconstructie, alsmede al die maatregelen in en bij woonwijken te treffen, die de overlast tot een aanvaardbaar niveau beperken,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 47 (19 200-XII).

De heer **Tommel** (D66): Mijnheer de Voorzitter! De vraag is aan de orde of rijksweg 73 aan de oost- dan wel aan de westkant van de Maas moet worden aangelegd. Wat de verkeers-technische argumenten betreft, is het duidelijk dat bij aanleg van rijksweg 73 op de oostoever het doorgaand verkeer voor een belangrijk deel tóch de bestaande wegen op de westoever zal blijven volgen. Aanleg van de rijksweg op de oostoever dient dan niet het doel waarom het eigenlijk gaat. Financieel gezien is aanleg op de oostoever aanzienlijk duurder dan aanleg op de westoever: ten minste 100 miljoen gulden. Mijn fractie vindt dat een niet te verantwoord geldverspilling.

Ik kom vervolgens te spreken over het milieuaspect. Het tracé op de oostoever doorsnijdt een aantal woonkernen. De gevolgen zijn: aanzienlijke geluidhinder, stank, barrièrewerking. Aanleg op de oostoever zal naar onze opvatting ook langer duren dan aanleg op de westoever. De gemeenten verzetten zich ertegen en zullen zich ertegen blijven verzetten. Ten slotte noem ik de kwestie van de natuurbescherming. Het tracé op de oostoever is catastrofaal voor de meest belangrijke dassenpopulatie van Nederland.

Terwijl de minister van Landbouw en Visserij een notitie schrijft en aan de Kamer zendt, waarin hij aangeeft dat hij de dassenpopulatie wil behouden en versterken, zijn de regeringspartijen – en naar ik heb begrepen ook de SGP – zonder meer bereid om de dassen aan de oostkant van de Maasoever uit te roeien. Als ik

leden van de CDA-fractie op verkiezingsbijekomsten bij voortdurende verhalen hoor houden over het rentmeesterschap, vind ik dat in flagrante strijd met het gedrag van dezelfde CDA-fractie in deze Kamer. De leuze 'laat Lubbers zijn karwei afmaken', betekent in feite 'laat CDA en VVD de dassen afmaken'. Het blijkt eens te meer dat de met de mond beleden verantwoordelijkheid voor de schepping alleen maar op zondag enige betekenis heeft. Als er gestemd moet worden op dinsdag komen er andere verhalen en wordt daar niet meer aan gedacht!

De heer **Van Rey** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Iedereen is het ermee eens dat er een goede noord-zuidverbinding moet komen in Limburg. De discussie betreft de vraag of die verbinding ten westen of ten oosten van de Maas moet komen. De VVD-fractie heeft al tijdens het laatste mondelinge overleg geconcludeerd – dit aan het adres van de heer Tommel! – dat er na 26 jaar eindelijk eens een besluit genomen moet worden in dit huis. Die duidelijkheid heeft de minister in ieder geval verstrekt met haar brief van 16 juli 1985, die de instemming van de fractie van de VVD heeft gekregen.

Natuurlijk is ook in onze fractie gesproken – niet alleen op zondag maar ook op dinsdag! – over de dassenproblematiek, over de natuur, over het landschap, over de landbouw, over het milieu, over de werkgelegenheid, over de aansluiting op het internationale autowegennet, over het kostenaspect etc. Uiteindelijk hebben voor ons de economische belangen, en dus de werkgelegenheidsbelangen, de doorslag gegeven. Een gedeelte van de weg wordt aangelegd in het herstructureringsgebied.

De doelstelling voor dat herstructureringsgebied is het wegwerken van de regionale werkloosheidscomponent door impulsen te geven aan de marktsector. Als je ertoe besluit om bij voorbeeld de investeringsregeling voor bepaalde gedeeltes van het herstructureringsgebied binnen een aantal jaren te realiseren, dien je er ook zorg voor te dragen dat de infrastructuur aanwezig is. Die infrastructuur waarborgt een verdere ontplooiing van de marktsector. Dit laatste aspect mis ik in de argumentatie van de PvdA en D66!

De heer **Van Rossum** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Het is duidelijk dat er in Limburg een goede noord-zuidverbinding moet komen. De minister heeft daarvoor advies gevraagd aan de Raad van de Waterstaat. Deze raad heeft zich laten voorlichten en er zijn ter plaatse hoorzittingen georganiseerd. De commissie overleg wegen is gekomen met een verdeeld advies. Om die reden is de Raad van de Waterstaat zich er zelf in gaan verdiepen. Hij heeft zich ter plaatse op de hoogte gesteld, waarbij met alle aspecten rekening is gehouden.

Een verkeersweg is primair een zaak van het verkeer. Bekeken moet dus worden waar het verkeer gegeneerd wordt. Dat blijkt hoofdzakelijk op de oostoever en het Duitse achterland te gebeuren. Er is dus alle reden om het door de minister genomen besluit te volgen. Dat wil niet zeggen dat wij dat met gesloten ogen moeten doen. Ook met de zaak van natuur en milieu moet rekening worden gehouden. Ik denk daarbij vooral aan de dassenpopulatie, die heel uitdrukkelijk in de adviezen ter sprake komt. Daarnaast wordt dus wel degelijk gekeken. Er worden zelfs speciale voorzieningen voor getroffen.

Het is een herstructureringsgebied. Na de vele studies blijkt de D4C-variant een duidelijke oplossing te zijn voor het gebied. Die variant moet dus zo snel mogelijk worden uitgevoerd. Er zal bij gemeenten natuurlijk enige weerstand zijn. Daarvoor zal overleg nodig zijn. Als wij de andere keuze doen, dan zullen er met de andere gemeenten waarschijnlijk net zoveel moeilijkheden zijn. Dat kan dus nooit een reden zijn om van deze keuze af te wijken. Zo snel mogelijk moet een duidelijke beslissing worden genomen conform het besluit van de minister.

Minister **Smit-Kroes**: Voorzitter! Tijdens het mondeling overleg heb ik al uiteengezet, dat het hier een buitengewoon moeilijke keuze betreft. Er zitten een heleboel plussen en minnen aan beide varianten. De heer Van Rossum heeft een juist historisch overzicht gegeven. Het is een lange geschiedenis. De Raad van de waterstaat heeft de zaak uiteindelijk zelf ter hand genomen.

Dit adviesorgaan van de regering heeft ten slotte een eenduidig standpunt ingenomen.

In de vergadering met de vaste commissie heb ik heel duidelijk mijn standpunt gegeven. Aangezien het een buitengewoon moeilijke keuze is en aangezien er aan beide varianten plussen en minnen zitten, ben ik bereid het oordeel van de Kamer in dezen te volgen. Als de meerderheid van de Kamer zou beslissen dat een bepaalde variant de voorkeur heeft, dan schaar ik mij daarachter.

Ik heb daaraan wel een aantal voorwaarden verbonden. Ik heb de Kamer de punten voorgehouden die bij een keuze aan de orde zijn. Op indringende vragen naar het tijdsbeslag dat met de realisatie van beide varianten gemoeid is, heb ik een duidelijk antwoord gegeven. Aangezien voor de oost-variant al veel werk verricht is, is qua tijd een optimistisch verwachtingspatroon gerechtvaardigd dan voor de west-variant. Het is moeilijk te zeggen om hoeveel tijd het precies gaat. Wij hebben afspraken gemaakt over de democratische afhandeling van de procedure. Ik meen dat het zeker om een aantal jaren zal gaan. Dat punt zal worden meegenomen als de meerderheid van de Kamer desalniettemin meent te moeten kiezen voor de west-variant.

De oost-variant is inderdaad duurder in de uitvoering. Op het punt van het verkeersaspect, van landbouwaspecten en van andere milieuaspecten dan het dassenprobleem, zijn echter bij de oost-variant plussen te zetten. Het is vanuit mijn standpunt gerechtvaardigd voor de oost-variant wat meer geld uit te geven.

Maar er is een grens. In het mondeling overleg heb ik ook duidelijk geantwoord met betrekking tot de concrete verzoeken om ten aanzien van de problematiek in Tegelen en Roermond voorzieningen te treffen die daar de bezwaren voor een gedeelte zouden wegnemen. Ik heb gezegd dat de situatie in Tegelen niet toelaat, dat daar de voorzieningen waarover eerder gesproken is, worden getroffen. Het is uiteraard een verantwoorde aanleg, maar de situatie in Tegelen is niet aan de orde als wij het hebben over gesloten tunnelbakken. Ten aanzien van Roermond, waarover de geachte afgevaardigde Paulis een motie heeft ingediend, herhaal ik wat ik in de commissievergadering heb gezegd: binnen de mogelijkheden ben ik bereid tot een maximale inspanning in het overleg met het gemeentebe-

stuur van Roermond. Dat is ook mijn reactie op de motie.

De heer **Paulis** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de minister nog een vraag gesteld waarop ik geen antwoord heb gekregen, namelijk of zij bereid is om overleg te plegen met de gemeente Swalmen over de situatie in die gemeente ter voorkoming van het frustreren van toekomstige uitbreidingsmogelijkheden.

Minister **Smit-Kroes**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben uiteraard altijd bereid tot overleg. Het zou buitengewoon kortzichtig zijn om dat niet te verklaren. Het overleg moet open en reëel zijn. U bent niet anders van deze minister gewend. Wij moeten met elkaar vaststellen, dat dus niet op voorhand hooggestemde verwachtingen worden gehonoreerd.

De heer **Paulis** (CDA): Akkoord. Open en reëel overleg.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, aan het einde van deze vergadering over de moties te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van het **verslag van een mondeling overleg over chemische wapens (19200-V en X, nr. 88)**.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **De Waart** (PvdA): Voorzitter! Het vorige week gehouden mondeling overleg over chemische wapens heeft aangetoond dat er, inhoudelijk gesproken, grote overeenstemming bestaat tussen de regering en de Kamer over chemische wapens. Nederland streeft naar volledige uitbanning van deze wapens en acht het ontwapeningsoverleg daartoe het beste middel. In volledige overeenstemming hiermee vervult Nederland een belangrijke rol in Genève en heeft de regering herhaaldelijk uitgesproken dat op Nederlands grondgebied geen chemische

De Waart

wapens zullen worden opgeslagen en dat Nederlandse troepen, waar dan ook, daarmee niet zullen worden uitgerust. Ik heb begrepen dat collega Frinking daarover straks met een motie zal komen.

Wel bestaat nog steeds twijfel over de procedure die in de DPC-vergadering zal worden gevolgd en over de mate van verzet die de Nederlandse regering zal uitoefenen om een Amerikaans voorstel tot productie te voorkomen. Veel meer dan een uiteenzetting van het Nederlandse standpunt door onze permanente vertegenwoordiger heeft de minister tot nu toe nog niet toegezegd en dat is eigenlijk te weinig. De door de Amerikaanse regering gekozen procedure wijkt namelijk vrij sterk af van de oorspronkelijk door het Amerikaanse congres voorgestelde procedure en eisen. Zij is met name bedoeld, zo lijkt het, om het NAVO-bondgenoten zo moeilijk mogelijk te maken om zich tegen de productie van chemische wapens te verklaren, terwijl diezelfde bondgenoten later wel aan dat besluit gebonden zullen worden geacht. In deze procedurele val mogen wij niet trappen.

Wij verwachten van de minister een maximale inzet om de productie van nieuwe chemische wapens te voorkomen, niet alleen via de permanente vertegenwoordiger maar

zeker ook door de minister zelf in de DPC-vergadering van 22 mei. Dat is waarschijnlijk de laatste gelegenheid om de productie van deze wapens te voorkomen. De kans hierop is eigenlijk heel reëel aanwezig, want ook bij andere landen leven grote bezwaren. Het Amerikaanse congres heeft grote aarzeling en de militaire betekenis van deze wapens neemt geleidelijk af. Kortom, dit is niet alleen de laatste kans om een gevaarlijke ontwikkeling in de wereld te keren maar het is ook, eigenlijk bij uitzondering, reëel haalbaar om ons beleid in de NAVO te realiseren. De minister moet het alleen nog doen. Ik heb hierover een motie ingediend.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden De Waart, Frinking, Voorhoeve, Beckers-de Bruijn, Van Dis, Brouwer en Engwirda wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat de productie van een nieuwe generatie chemische wapens niet past in een beleid, dat gericht is op uitbanning van deze wapens;

overwegende, dat recentelijk door de regering is uitgesproken, dat het aanmaken van binaire chemische wapens of andere chemische wapens door Nederland niet zal worden gesteund;

verzoekt de regering, in de eerstkomende DPC-vergadering met kracht te bepleiten, dat niet wordt overgegaan tot de productie van genoemde chemische wapens en het mogelijke te doen om deze productie te voorkomen;

nodigt de regering uit, reeds voor deze DPC-vergadering, b.v. via de Permanente Vertegenwoordiger, andere NAVO-lidstaten van dit voornemen op de hoogte te brengen,

en gaat over tot de orde van de dag,

Deze motie krijgt nr. 89 (19 200-V en X).

□

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Voorzitter! Dat de beslissing over de productie van nieuwe chemische wapens alleen een Amerikaanse zou zijn, behoort tot het gedachtengoed van weinigen. Uit de tekst van de Amerikaanse wetgeving inzake de productie van chemische wapens blijkt, dat het Congres haar goedkeuring expliciet afhankelijk heeft gemaakt van de instemming van de NAVO-bondgenoten. Zonder die instemming geen modernisering. Des te belangrijker dat Nederland haar standpunt ondubbelzinnig kenbaar maakt. De opvatting van de regering is helder, althans voor de binnenlandse politieke markt. Met voldoening heeft ook mijn fractie kennisgenomen van het feit, dat Nederland het deel van de force goals dat betrekking heeft op chemische wapens niet zal steunen. Maar de duidelijkheid wordt moeilijker waar het standpunt naar buiten kenbaar moet worden gemaakt, voor het NAVO-forum dus.

Eerst liet de minister weten dat de NAVO-procedures zich er niet voor leenden om de Nederlandse afkeuring kenbaar te maken – op zichzelf al een curieuze zaak, maar goed – onder druk van onder meer het CDA is het zover gekomen, dat hij heeft toegezegd, als er ruimte is tijdens de vergadering van 22 mei, de Nederlandse bezwaren nog eens uiteen te zetten. Zelfs een voetnoot zou worden overwogen. Wat betreft de betekenis van voetnoten zijn wij

De heer De Waart (PvdA)

Beckers-de Bruijn

natuurlijk inmiddels wel gewaar-schuwd, gezien de gang van zaken met de kruisraketten.

Mijn fractie houdt de volgende vragen en onduidelijkheden. Wat als die ruimte er niet is? Wat is de betekenis van een negatief oordeel van Nederland en eventuele andere landen? Gaat die modernisering dan niet door? Als Nederland niet met het chemische deel van de force goals akkoord gaat, betekent dat dan dat wij voor dat deel ook echt nooit aanspreekbaar zijn? Is het dan ook zo, dat het bondgenootschap als zodanig formeel niet met de moderniseringsplanning kan instemmen omdat van eenstemmigheid geen sprake is?

Ook mijn fractie pleit voor algehele duidelijkheid, te meer daar de Verenigde Staten en de BRD naar het schijnt al tot overeenstemming zijn gekomen over de produktie. Is dat dan een overeenstemming buiten de NAVO om, of hebben zegslieden van de Westduitse regering gelijk als ze zeggen, dat Nederland zal beseffen dat het niet in staat zal zijn om de produktie te blokkeren en dat dus ook Nederland als NAVO-bondgenoot formeel zal moeten instemmen?

Ik steun het verzoek van de heer De Waart en dat blijkt uit de handtekening onder zijn motie.

De heer **Frinking** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! In het mondeling overleg heb ik namens het CDA uitvoerig uiteengezet wat wij vinden van de produktieplannen van chemische wapens. Wij zijn daar tegen. De regering en het parlement zijn het met elkaar eens, dat met deze produktieplannen een verkeerd signaal wordt afgegeven voor de onderhandelingen. Daar gaat het dus in feite niet om. Het gaat nu om de vraag, hoe de opvatting kan worden uitgedragen. Het tamelijk tegenstribbelende Amerikaanse Congres vraagt om de opvatting van de bondgenoten. De minister zal de Nederlandse opvatting bij de NAVO-bondgenoten naar voren brengen.

Wij vinden het van belang dat het Amerikaanse Congres rechtstreeks over de opvattingen van het Nederlandse parlement wordt geïnformeerd. Daarvoor dient een motie. Deze motie is wat uitgebreider dan wij hier gewend zijn, maar de bedoeling is dat een parlement aan

de andere kant van de oceaan in een goede samenhang over de Nederlandse opvattingen wordt geïnformeerd. Als de motie wordt aangenomen, mag ik dan aannemen dat de regering ervoor zal zorgdragen dat de vertaalde motie bij het Huis van Afgevaardigden en de Senaat in Washington zal worden afgeleverd?

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Frinking, Voorhoeve, Brouwer, Engwirda, Beckers-de Bruijn, De Waart en Van Dis wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

instemmende met het voornemen van president Reagan en secretaris-generaal Gorbatsjov, overeengekomen op de topontmoeting van november 1985, alle chemische wapens uit te bannen;

overwegende, dat het beleid van de regering is, dat chemische wapens niet zullen worden toegelaten op Nederlands grondgebied, noch bij de Nederlandse krijgsmacht;

overwegende, dat het Nederlandse beleid erop is gericht, dat chemische wapens niet in de NAVO-arsenalen moeten worden opgenomen en dat eerste prioriteit gegeven moet worden aan het bereiken van een wereldwijd verbod op de produktie, opslag en het gebruik van chemische wapens;

overwegende, dat vooral de Nederlandse krijgsmacht, gezien haar taak in de centrale sector van de NAVO, direct betrokken zal zijn bij een eventueel gebruik van chemische wapens;

constaterende, dat de Amerikaanse Senaat en het Huis van Afgevaardigden de NAVO-bondgenoten formele aanvaarding hebben gevraagd van een eventuele Amerikaanse produktie van binaire chemische wapens in de vorm van een «force goal»;

van oordeel, dat de produktie van een nieuwe categorie binaire wapens als politiek verkeerd signaal een negatief effect op de onderhandelingen gericht op uitbanning van chemische wapens zou kunnen hebben en derhalve vermeden moet worden;

verzoekt de regering, dit oordeel expliciet bij de bondgenoten naar voren te brengen;

Hierna volgt een verzoek aan het Amerikaanse congres, dat mij buiten de orde lijkt, want de buitenlandse betrekkingen van Nederland worden volgens de Grondwet niet gevoerd door de Staten-Generaal, maar door de regering. Vindt de heer Frinking het, ook gezien zijn toelichting, goed dat de laatste alinea wordt geschrapt? Die alinea begint met «verzoekt het Amerikaanse congres». Ik heb daar bezwaar tegen.

De heer **Frinking** (CDA): Mag ik daarvan maken «verzoekt de Nederlandse regering, het Amerikaanse congres»?

De **Voorzitter**: Neen, wel «verzoekt de regering aan de Amerikaanse autoriteiten». Dat kan onder andere via de ambassadeur, de minister van Buitenlandse Zaken van de Verenigde Staten. De laatste alinea zal nu als volgt luiden:

verzoekt de regering, aan de Amerikaanse autoriteiten de Nederlandse bezwaren tegen de produktie van binaire wapens mede te delen, en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 90 (19 200-V en X).

De heer **Voorhoeve** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De VVD deelt het standpunt van de regering dat Nederland geen chemische wapens moet hebben, produceren of opslaan. Zolang de Sovjet-Unie zeer grote gifgasvoorraden handhaaft en een deel van haar op West-Europa gerichte artillerie en raketten daarmee heeft uitgerust, moeten de Nederlandse militairen wel met beschermende kleding en apparatuur worden uitgerust. Daarover bestaat in de Tweede Kamer en in de regering weinig verschil van mening. Ieder deelt ook de wens, chemische wapens volstrekt uit te bannen, zowel gebruik als produktie als opslag.

De Verenigde Staten heeft in 1969 de produktie stop gezet, in de hoop dat de Sovjet-Unie zou volgen. Dit voorbeeld van eenzijdige wapenvermindering is 17 jaar lang door de Sovjet-Unie genegeerd. De Sovjet-Unie heeft thans een zeven- tot veertienvoudig overwicht, gemeten

Voorhoeve

in tonnen chemische wapens. De Verenigde Staten wil daarom volgend jaar een nieuw type maken met twee componenten, die elk veilig zijn, maar na afvuren vermengd en giftig worden. De kleine hoeveelheid oude chemische wapens in de Bondsrepubliek kan dan worden vernietigd, terwijl de nieuwe chemische wapens in de Verenigde Staten opgeslagen blijven. Het congres wenst dat dit formeel aanvaard wordt door de NAVO. Minister De Ruiter is daar tegen en is bereid die mening in de NAVO uit te dragen.

De VVD stemt in met het beleid van de minister. De minister heeft al eerder, in 1983, voor volledige uitbanning van chemische wapens gepleit. De Sovjet-Unie heeft tot nog toe niet met zulk een verdrag ingestemd, omdat het in het bijzonder de inspectie te rigoureuus vindt.

Inspectie blijft echter nodig. De VVD kan instemmen met een oproep aan de Verenigde Staten geen binaire wapens te maken. Tegelijkertijd dient een oproep aan de Sovjet-Unie te worden gericht om de huidige voorraden en produktiecapaciteit van chemische wapens te vernietigen. Vanzelfsprekend dienen ook geen chemische wapens in Afghanistan of elders te worden ingezet, aangezien dat een overtreding is van het verbod van 1925.

Als de Sovjet-Unie nu binnen enige jaren niet aan deze punten blijkt te voldoen, zal de VVD haar standpunt in heroverweging willen nemen. Wij blijven tenslotte voor tweezijdige wapenvermindering. Ik stel de Kamer dan ook graag mede namens collega Frinking een motie voor.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Voorhoeve en Frinking wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

van oordeel, dat gebruik, produktie en opslag van chemische wapens zo spoedig mogelijk wereldwijd verboden moet worden, en dat alle chemische wapens moeten worden vernietigd;

verzoekt de regering, bij de USSR aan te dringen op spoedige instemming met zulk een verbod, vernietiging

van de chemische wapens van het Warschau-pact, en toereikende internationale controle op de naleving van het verbod;

verzoekt de regering, in het licht daarvan, bij de VS te bepleiten haar eenzijdige beperking van 1969 op de produktie van chemische wapens te handhaven,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 91 (19 200-V en X).

□

De heer **Engwirda** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! De gang van zaken rond de plannen van de Amerikaanse regering tot modernisering van chemische wapens is om verschillende redenen zeer verontrustend. In de eerste plaats zijn die plannen rechtstreeks in strijd met het beleid van de Nederlandse regering en het parlement, dat gericht is op het afsluiten van een wereldwijd verbod op produktie, opslag en gebruik van chemische wapens. Minstens zo verontrustend is de procedure die door de Amerikaanse regering is gevolgd. Het is immers bekend dat niet alleen Nederland, maar ook andere Europese NAVO-landen grote reserves hebben ten aanzien van de Amerikaanse plannen. Dat is des te pikanter omdat het Amerikaanse congres alleen onder een aantal strikte voorwaarden met die plannen heeft ingestemd. De eerste voorwaarde was dat de NAVO formeel zou instemmen met de plannen tot produktie van gemoderniseerde chemische wapens. De tweede voorwaarde was dat een plan zou worden opgesteld tot transport van die wapens naar Europa, dat de goedkeuring zou moeten krijgen van de Europese bondgenoten.

Het is nu duidelijk dat de Amerikaanse regering die voorwaarden van het congres aan haar laars probeert te lappen. Zij heeft de plannen tot produktie van moderne chemische wapens inmiddels bij de NAVO ingediend in de vorm van een force goal, een soort nationale doelstelling waarover de Europese NAVO-bondgenoten eigenlijk geen mening behoren te hebben. Over het plan tot transport van die wapens naar Europa heeft president Reagan tijdens de economische top in Tokio,

volgens persberichten, al een bilateraal akkoord gesloten met de Duitse bondskanselier Kohl.

De fractie van D'66 vindt die gang van zaken onaantvaardbaar. Zij vraagt van de regering om die gang van zaken en daarmee de Amerikaanse plannen ten krachtigste te veroordelen. De NAVO wordt door dit bilaterale Amerikaans-Duitse akkoord volkomen buiten spel gezet. Juist omdat de gemoderniseerde Amerikaanse chemische wapens uitsluitend in Europa in NAVO-verband zullen worden ingezet, moet dat voor de Nederlandse regering onaantvaardbaar zijn. Ik vraag van de Nederlandse regering om in de meest krachtige bewoordingen duidelijk te maken, zowel op 17 mei in de bijeenkomst van de permanente vertegenwoordigers als op 22 mei op de DPC-ministersconferentie, dat Nederland het hier niet mee eens is.

□

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Voorzitter! In de Kamer tekent zich een duidelijke consensus af (dat is ook niet nieuw) waar het gaat om chemische wapens. Regering en parlement zijn tegen modernisering en voor het uitbannen van chemische wapens.

Het gaat er thans om, hoe het Amerikaanse congres op de hoogte wordt gesteld van het standpunt van de Nederlandse regering en het Nederlandse parlement. Tijdens het mondeling overleg heeft de minister aangegeven, dat het Amerikaanse congres zeer duidelijk is, waar het gaat om het beschikbaar stellen van geld voor aanmaak van dergelijke wapens. De minister heeft ook de voorwaarden genoemd. Hij heeft erbij gezegd, dat de vorm van het besluit van het Amerikaanse congres als zodanig niet bij de NAVO op tafel ligt. Desgevraagd, verklaarde de minister, dat het voor de Amerikaanse regering en congres toch duidelijk moet zijn, wat de Nederlandse opvatting is, onder andere omdat het mondeling overleg openbaar was.

Wel, voorzitter, het spitst zich hierop toe. Het blijkt ook uit de zoëven ingediende moties. Er is nu aan de regering gevraagd, om het standpunt zeer duidelijk kenbaar te maken, ook aan de bondgenoten mee te delen. Ik vind, ook in verband met de tijd, dat het van belang is, dat het Amerikaanse congres op zo kort mogelijke termijn wordt ingelicht over het standpunt van de Nederlandse regering en het Nederlandse

Brouwer

parlement. Het probleem is – de voorzitter heeft het al gezegd – dat de Nederlandse regering dit alleen kan doen via de Amerikaanse regering en diplomatieke kanalen. Ik stel voor om de motie, die kamerbreed is ondertekend – de motie-Frinking – via de voorzitter aan de voorzitter van het Amerikaanse congres te doen toekomen.

De **Voorzitter**: Ik heb al gezegd, dat ik daartegen bezwaar heb, omdat volgens de Grondwet de regering belast is met de buitenlandse betrekkingen.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Is het niet mogelijk, dat een uitspraak van het Nederlandse parlement aan het Amerikaanse congres wordt meegeedeeld?

De **Voorzitter**: Alles kan, maar ik vind het in strijd met de Grondwet.

De heer **De Vries** (PvdA): Neen.

De **Voorzitter**: Ja, dat is mijn standpunt.

De heer **De Vries** (PvdA): Ik neem kennis van dat standpunt. Nu u dat zo vaak herhaalt, lijkt het mij verstandig om aan te tekenen, dat ik dat standpunt onjuist vind.

Het gebeurt herhaaldelijk dat wij door andere parlementen worden benaderd.

De **Voorzitter**: Ja, maar die hebben dan ook een geheel andere staatkundige structuur.

De heer **De Vries** (PvdA): Die landen zullen ook wel een andere grondwet hebben.

De **Voorzitter**: Meestal zijn het ondemocratische regimes.

De heer **De Vries** (PvdA): U hebt het kennelijk bestudeerd.

De **Voorzitter**: Ja, zeker.

De heer **De Vries** (PvdA): Mij dunkt, dat de Nederlandse Tweede Kamer haar opvatting ter kennis mag brengen aan collega's in een ander land.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dat lijkt mij ook. Als het niet via de voorzitter kan, is het misschien via de commissie mogelijk.

De **Voorzitter**: Men denkt er maar over na.

De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb er geen behoefte aan, nog eens nadrukkelijk naar voren te brengen, dat onze fractie zeer beducht is voor chemische bewapening. De ondertekening van beide moties is daarvan een duidelijk bewijs.

Wij zijn nuchter genoeg om er rekening mee te houden, dat de Sovjet-Unie op de dringende verzoeken niet zal ingaan. Wij achten het van belang, dat onze militairen in het Westen voldoende bescherming krijgen bij onverhoopte aanvallen met chemische strijdgassen. Ik verzoek de minister dat aspect vooral naar voren te brengen.

Ik ben het eens met de opmerkingen van de voorzitter die voortvloeien uit het duale stelsel. Het is daarin niet eenvoudig een uitspraak van de Kamer rechtstreeks ter kennis van het Amerikaanse congres te brengen. Wellicht is het mogelijk, dat een afschrift van ons besluit ter kennisgeving wordt toegezonden.

De **Voorzitter**: Ik moet een ernstige fout toegeven. De bepaling komt in de huidige Grondwet niet meer voor. Zij is geschrapt om geen misverstand te wekken, dat de regering niet met ander beleid zou zijn belast. Het is vanzelfsprekend, dat de regering met alle beleid is belast. Dat vroeger de buitenlandse betrekkingen apart werden genoemd, heeft een historische achtergrond, die inmiddels obsoleet is geworden. Ik blijf echter van mening, dat de wijziging van de tekst niets aan de materiële betekenis van de Grondwet afdoet dat de regering met alle soorten van beleid is belast en dat zij dus ook deze boodschap heeft over te brengen als de Kamer haar dat verzoekt. Ik neem aan, dat de regering dat uiteraard zal doen. De leden moeten zich eventueel nog maar even op dit formele punt beraden.

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! Gegeven de voorgeschiedenis van de beraadslaging tussen regering en parlement over de chemische wapens zal het duidelijk zijn, dat ik nu betrekkelijk kort kan zijn. Voor zover ik het kan overzien, begint die geschiedenis met de Nota

chemische wapens, die de regering enige jaren geleden heeft uitgebracht en die in den brede besproken is. Ook toen al konden wij tot ons genoegen constateren, dat terzake geen enkel verschil van mening bestaat tussen de standpunten van Kamer en regering. Het was dan ook te verwachten dat, toen in de concrete situatie, die ongeveer een half jaar geleden is ontstaan, de beginselen van die nota moesten worden toegepast wij het vrij snel eens zouden kunnen worden. Ik stel met genoegen vast, dat dat inderdaad is gebeurd.

Bij veel onderwerpen geeft Nederland prioriteit aan zaken, die gericht zijn op wapenbeheersing en -vermindering. Op het gebied van chemische wapens is dat in 'dubbele zin' het geval. Al sinds 1925 ligt er een verdrag tot het verbod van chemische wapens en er zijn al jaren onderhandelingen aan de gang, die beslist niet kansloos zijn, om te komen tot een uitbreiding van de werking van dat verdrag tot en met aanmaak, opslag en voorhanden hebben, kortom het hele veld van activiteiten die vooraf kunnen gaan aan het gebruik van chemische wapens. Nederland zet zich daarvoor op een bijzondere wijze in. Daar ligt het politieke hart van onze activiteiten als het om chemische wapens gaat: uitbanning in de meest ruime zin van het woord.

Toen dan ook in het kader van de NAVO-procedures aan de Nederlandse regering werd voorgelegd hoe zij zich zou opstellen tegenover een Amerikaans plan tot productie van nieuwe chemische wapens, was het vanaf het begin duidelijk dat wij zo'n plan niet zouden kunnen steunen. Ook op schriftelijke vragen vanuit de Kamer hebben wij ondubbelzinnig geantwoord. In het mondeling overleg over deze materie bleek dezelfde overeenstemming en ik constateer, dat op dit punt geen enkel licht zit tussen hetgeen Kamerbreed wordt bepleit en het standpunt van de regering.

Voorzitter! De vragen, die vandaag zijn gesteld, hebben voornamelijk te maken met de procedure, die door de Amerikaanse regering is gekozen om de standpunten van de bondgenoten af te tasten. Voorzover mogelijk heb ik daarop al geantwoord tijdens het mondeling overleg. Met name mevrouw Beckers heeft vandaag enkele specifieke vragen gesteld. Het is inderdaad waar, dat het Amerikaanse Congres in de

De Ruiter

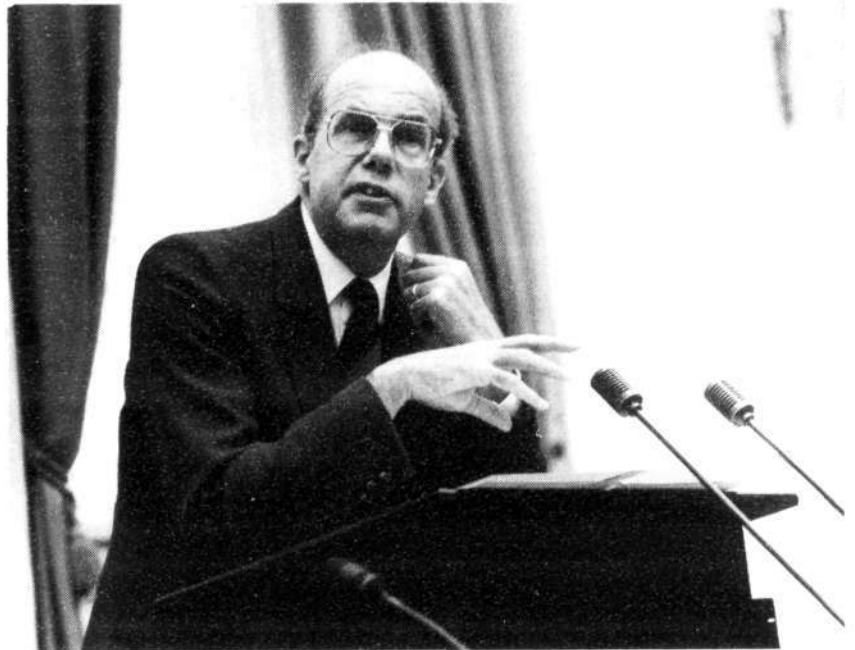
nationale besluitvorming – en dat onderstreep ik nogmaals – over deze zaak voorwaarden heeft gesteld, die te maken hebben met de houding van de bondgenoten. Men heeft gezegd: Als wij het inbrengen als een forse goal krijgen wij vanzelf de standpunten van de bondgenoten op tafel.

Procedureel gezien is dat niet het mooiste wat je denken kunt, omdat het helemaal niet de bedoeling is van de NAVO-procedure, die eindigt in een force plan, gebaseerd op force goals die weer gebaseerd zijn op force proposals, dat een land als het ware iets in de NAVO brengt, maar het is juist de bedoeling dat vanuit de NAVO, met name vanuit de militaire poot ervan, aan een land voorstellen, suggesties worden gedaan om een bepaalde taak op zich te nemen. De route is dus eigenlijk omgekeerd van die welke nu gekozen is, maar het is nu eenmaal gebeurd.

Mevrouw Beckers vroeg hoe het nu verder gaat. De suggestie die zij wekte, alsof er binnen de NAVO niet voldoende ruimte zou zijn om standpunten van lidstaten naar voren te brengen, te bepleiten, is volstrekt onjuist. Het tegendeel is het geval; binnen de NAVO zijn er zeer vele gremia die van onderop tot aan het hoogste politieke niveau zijn opgebouwd en die zijn nu juist ingesteld om de standpunten van de verschillende bondgenoten te leren kennen, daarover te spreken, om die op elkaar af te stemmen en om uiteindelijk te constateren of en in hoeverre daarover overeenstemming bestaat.

In de enkele gevallen dat er uitsluitend bij consensus kan worden besloten, wordt gezien of die consensus er is. Als uit mijn woorden zou zijn opgemaakt dat er geen ruimte voor gesprek zou zijn, dan is dat een onduidelijkheid mijnerzijds geweest, want daar is geen sprake van! Van het begin af aan hebben wij van die ruimte gebruik gemaakt. Wij zullen doorgaan met die ruimte te gebruiken om het Nederlandse standpunt in te brengen en te verdedigen.

Wat is nu een te verwachten gevolg van deze procedure? Daar zit een element in dat wij inderdaad niet kunnen voorspellen, nl. de applicatie, de beoordeling door het Amerikaanse Congres van datgene wat er in de NAVO gebeurt. Het is geen NAVO-aangelegenheid, het Congres heeft voorwaarden geformuleerd. Dat moet dan ook beoordelen of het wel of niet voldoende is om met die

Minister De Ruiter van Defensie

besluitvorming door te gaan. Ik denk dat dit de meest duidelijke uitleg is van wat er aan de hand is.

Sommige sprekers hebben zich wat bezorgd afgevraagd hoe het Congres nu op de hoogte komt van de standpunten van de landen, want niet alleen Nederland zal er iets tegen in willen brengen. Volgens mij hoeft men daarover niet bezorgd te zijn. Er is al ruime publiciteit aan gegeven. In alle kranten kan men nu al lezen dat landen er vermoedelijk op een bepaalde manier op zullen reageren. Dat is niet genoeg, maar in ieder geval iets dat betekenis heeft. Verder zijn de Amerikaanse autoriteiten natuurlijk ook vertegenwoordigd in de verschillende NAVO-organen, in laatste instantie door de permanente vertegenwoordiger aldaar en op het politieke niveau door de Amerikaanse minister.

Die Amerikaanse vertegenwoordigers vernemen die standpunten natuurlijk en zullen daar ongetwijfeld ook over meespreken. Het wordt nu juist ingebracht in gremia, in beraadsgroepen, waarin de Amerikaanse autoriteiten net zo duidelijk vertegenwoordigd zijn als de andere landen. Men hoeft dus niet te vragen of de Amerikaanse regering op de hoogte zal komen van de andere standpunten, want de gesprekken daarover vinden binnen de NAVO plaats met de Amerikaanse regering. Heel begrijpelijk in het licht van de door de

Amerikanen gevolgde procedure is dat aan de Amerikaanse president is gevraagd, aan het Congres te rapporteren over de gang van zaken binnen de NAVO. Dus ook langs dat kanaal zullen de Amerikaanse autoriteiten de resultaten van het overleg binnen de NAVO aan het Congres meedelen.

Ten slotte wil ik even terugkomen op hetgeen in de gewijzigde motie van de heer Frinking wordt gevraagd, namelijk dat onze regering tegenover de Amerikaanse autoriteiten het standpunt van de Nederlandse regering en van het Nederlandse parlement zal weergeven. Voor zover het erom gaat een ander land van een bepaald standpunt in kennis te stellen, in dit geval de Sovjet-Unie, zal de regering uiteraard voldoen aan het verzoek van de Kamer ter zake.

De heer Frinking (CDA): Zal op de verzendlijst, die de minister zal opstellen als deze motie wordt aangenomen, ook het adres van de Amerikaanse senaat en het Amerikaanse huis van afgevaardigden voorkomen?

Minister De Ruiter: Wij zullen het begrip 'Amerikaanse autoriteiten' niet al te eng opvatten. Al degenen die naar onze mening daarin geïnteresseerd zijn, in verband met hun verantwoordelijkheid in de Verenigde

De Ruiter

Staten, zullen wij daarvan in kennis stellen; dus ook het congres.

Er zijn ook vragen gesteld over de manier waarop ik mij voorstel, dit vraagstuk te laten behandelen, voor zover dat door onze permanente vertegenwoordiger gebeurt, en zelf te behandelen, als ik zelf op de vergadering van 22 mei aanwezig ben. Ik was al in dezelfde geest mijn gedachten aan het opmaken over de wijze, waarop deze zaak moet worden voorgedragen. Het moet natuurlijk niet gebeuren door alleen het deponeren van een verklaring en verder maar afwachten hoe het loopt. Er is inderdaad ruimte voor overleg en discussie. Ik verwacht daarvan meer in de permanente zitting van de DPC, met de permanente vertegenwoordigers, dan in de DPC op ministerieel niveau. Het Nederlandse standpunt zal daar zo duidelijk mogelijk naar voren worden gebracht, vooral in zijn politieke betekenis.

Het zal 'wervend' gebeuren, in de hoop daarmee ander te overtuigen. Het zal niet bij een formele afdoening blijven. Daarbij moeten wij wel ruimte laten aan degene die er dan zit, de permanente vertegenwoordiger of ik, om daarvoor de juiste bewoordingen te kiezen. Naar toonzetting, bewoording of inhoud heb ik in elk geval geen enkele moeite met ook maar één van de moties die is ingediend en waarin hiervoor aandacht wordt gevraagd.

Het is waar dat de voorwaarden die het Amerikaanse congres zelf heeft gesteld, bepaald niet hetzelfde zijn als de voorwaarden die via die wat oneigenlijke lijn binnen de NAVO zijn ingebracht. Het is een zeer duidelijke reductie. Er is natuurlijk dat ene essentiële onderdeel, als het gaat om de instemming. Heel weinig daarvan ligt echter binnen de NAVO op tafel. De consequenties die daaraan verbonden zullen worden, vallen onder de verantwoordelijkheid van het Amerikaanse congres. Dat is zelf verantwoordelijk voor dat veel grotere pakket van voorwaarden.

Na de rapportage door de Amerikaanse president, zal men daar dus in ogenschouw nemen of aan de voorwaarden is voldaan. In ieder geval zal men daarbij kunnen betrekken een duidelijke uiteenzetting van het Nederlandse standpunt en het duidelijke verzoek van Nederland, in de breedste zin van het politieke woord, om toch ernstig onze argumenten in overweging te nemen en

zich af te vragen of men hiermee op de goede weg is of niet. Het Nederlandse standpunt is inderdaad, dat dit een verkeerd signaal is in de richting van de onderhandelingen waarover ik al heb gesproken.

Ook is de vraag opgekomen, wat er gebeurt als het Congres, in het voetspoor van de Amerikaanse regering, hier inderdaad zijn goedkeuring aan hecht om ermee door te gaan. Dan is de politiek-militaire situatie binnen de NAVO in ieder geval als volgt. Een land dat zich niet via uitdrukkelijke instemming of door middel van eigen afspraken met de Verenigde Staten – dus bilateraal – ermee heeft verbonden, heeft geen enkele verplichting, verantwoordelijkheid of betrokkenheid. Dit geldt dus voor de landen die, zoals Nederland, hebben gezegd dat zij het er niet mee eens kunnen zijn en dat zij het afwijzen.

Vandaar dat al is gerefereerd aan het feit dat de Verenigde Staten aan het onderhandelen zijn geslagen met een van de landen – in dit geval het belangrijkste land – namelijk de Bondsrepubliek, teneinde af te tasten hoe dat land zou staan tegenover het vervolg. Het vervolg betreft de vraag, of er niet een plan moet komen voor het ten tijde van een crisis overbrengen van deze wapens. De wapens zullen immers in de Verenigde Staten worden opgeslagen.

Als de Verenigde Staten op een dergelijk punt zou proberen, tot overeenstemming te komen met de Nederlandse regering, is het volkomen duidelijk dat die overeenstemming niet tot stand zal komen. Ook voor deze situatie is ons beleid immers duidelijk vastgesteld en uitgedragen. Mijn appreciatie van het geheel, namelijk dat het een besluit betreft – het hangt nog af van het voldoen aan zekere voorwaarden – van de administratie, de regering en het Congres van de Verenigde Staten en dat er voor de uitvoering van dat besluit afspraken nodig zijn met individuele landen, is naar mijn mening een juiste appreciatie. Daar moet ik het bij houden

De heer **Engwirda** (D66): Vindt de minister het eigenlijk wel aanvaardbaar dat de Verenigde Staten afspraken hebben gemaakt, in dit geval met de Bondsrepubliek, voor het in tijd van crises transporteren van chemische wapens, terwijl het duidelijk de bedoeling is, die wapens in te zetten in het kader van de NAVO? Als er onverhoopt een oorlog

uitbreekt, zal dat naar ik aanneem niet alleen een oorlog van de Verenigde Staten en de Bondsrepubliek zijn tegenover bij voorbeeld de Sovjet-Unie. Het is dan: de NAVO tegenover de Sovjet-Unie. Dan is het toch niet aanvaardbaar dat Nederland en andere NAVO-bondgenoten buiten spel worden gezet, omdat de Amerikanen en de Duitsers het bilateraal met elkaar regelen?

Minister **De Ruiter**: Wij aanvaarden dit zeker niet in de positieve betekenis van het woord, in die zin dat wij er op een of andere manier achter zouden kunnen staan. De politiek-militaire situatie waarmee wij op dit moment te maken hebben, dus zonder enig besluit van het Amerikaanse Congres tot modernisering van de wapens, is echter eigenlijk al precies dezelfde. Wij moeten dat steeds in de gaten houden. Op het ogenblik zijn er al chemische wapens in de Bondsrepubliek opgeslagen.

Ook als wij aan het einde van het proces inderdaad zouden moeten constateren dat de Nederlandse overtuiging niet bij alle bondgenoten de ingang heeft gevonden die wij wensen – dat kan de afloop zijn – dan is dat nog geen reden om niet alleen niet ten volle voor die overtuiging uit te komen, maar er ook geen steun voor te verwerven. Wij kunnen op dit moment de afloop van het proces niet geheel en al overzien. Wij staan juist nu voor de vraag, welke inzet wij moeten plegen om dit proces waar mogelijk te keren.

Ik acht mij ontslagen van de plicht, alinea na alinea de verschillende moties door te nemen. Hier en daar zit er ongetwijfeld enige overlapping in. Hier en daar is er misschien op de gebruikte terminologie af te dingen. Het is echter niet de bedoeling, daarop in te gaan. Het is ons volstrekt duidelijk wat wordt beoogd door de verschillende indieners en degenen die de moties steunen. Met deze inzet is de regering het eens. Wij zullen dienovereenkomstig handelen.

De heer Van Dis heeft een vraag gesteld over de factor 'bescherming tegen chemische wapens'. Dat heb ik althans uit zijn vraagstelling begrepen.

De heer **Van Dis** (SGP): Het punt is namelijk dat, als inderdaad in een onverhoopt conflict strijdgassen worden gebruikt, de verdediging in ieder geval de nodige bescherming zal moeten hebben!

De Ruiter

Minister **De Ruiter**: Ik wil daarover graag nog iets zeggen. Niet alleen de heer Van Dis heeft daarover namelijk gesproken maar ook de heer Voorhoeve.

Ten aanzien van het gebruik van chemische wapens wil ik vaststellen, dat krachtens het Verdrag van 1925, dat zeer wijd in de wereld is ondertekend, het eerste gebruik van chemische wapens door alle bij het verdrag aangesloten landen wordt afgewezen en voor verboden wordt gehouden. Alleen is er een aantal landen dat het gebruik van chemische wapens in een reactie op een aanval van anderen heeft opengelaten en zich niet heeft willen verbinden om ook dat onder alle omstandigheden uit te sluiten.

Maar inderdaad is het mogelijk, en moeten wij ons daarop ook in bepaalde zin prepareren, dat tegen ook Nederlandse troepen chemische wapens worden gebruikt. Om die reden hebben wij in het beleid dat in de Defensienota is uiteengezet een duidelijke prioriteit gegeven aan wat wel eens de verdediging tegen chemische wapens wordt genoemd. In werkelijkheid zijn het beschermende maatregelen voor de eigen troepen. In technische zin is daarvoor veel in ontwikkeling.

Wij hebben daaraan niet alleen in woorden prioriteit gegeven maar wij hebben ook een duidelijk plan opgesteld en daarvoor de vereiste middelen losgemaakt om deze bescherming tegen chemische wapens, die tegen onze troepen zouden worden ingezet, zo goed mogelijk te doen zijn. Dat beleid hoort, naast onze politieke prioriteit om de onderhandelingen in Genève te laten slagen, tot de duidelijke prioriteit die wij binnen ons eigen budget stellen bij de verdeling van de voor Defensie beschikbare gelden.

Voorzitter! Ik hoop, dat wij zullen voortgaan binnen en buiten de NAVO met het uiteenzetten van het beleid, dat inderdaad is gericht op de wereldwijde uitbanning van deze afschuwelijke wapens. Nogmaals, ik verheug mij er zeer over dat daarover zo'n brede overeenstemming bestaat in dit Huis en in de samenspraak met de regering.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de spreektijd in tweede termijn te bepalen op 1 minuut.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **De Waart** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog slechts een enkele opmerking maken over de bilaterale overeenkomsten. Ik neem aan, dat de minister ook tegen de produktie is als het uitsluitend gaat om produktie in het kader van bilaterale overeenkomsten?

Minister **De Ruiter**: Precies!

De heer **De Waart** (PvdA): Dat dacht ik al! Verder wens ik de minister succes bij de uitvoering van de motie!

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, aan het einde van deze vergadering over de moties te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van het **verslag van een mondeling overleg van de vaste commissie voor Landbouw over het verbod om keukenafval te vervoederen**.

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Van Rossum** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! De vorige week heeft de vaste commissie voor Landbouw en Visserij met de staatssecretaris van gedachten gewisseld over het voederen van afvallen uit de horecasector aan varkens. Dit overleg was het gevolg van het verbod, uitgevaardigd in verband met het uitbreken van de Afrikaanse varkenspest bij een bedrijf in Zoetermeer.

Bij de commissie stond zeer duidelijk het aspect van de volksgezondheid voorop, terwijl ook moet worden gedacht aan de export van vee en vlees. Dat zijn twee zeer belangrijke factoren. Nochtans wordt een aantal bedrijven nogal ernstig getroffen door het verbod en om die reden hebben verschillende woordvoerders getracht, alternatieven aan te dragen voor het beperken van de schade op korte termijn voor deze bedrijven, zowel de horecabedrijven die met hun afval blijven zitten als de bedrijven die het voer legaal voeren.

Er zijn 400 bedrijven die de swill legaal voeren, terwijl ook een groot aantal bedrijven die geen swill voeren door het vervoersverbod getroffen wordt. Er zijn verschillende alternatieven aangedragen om een oplossing te vinden voor dit probleem. De

De heer Van Rossum (SGP)

Van Rossum

staatssecretaris wilde die alternatieven wel in overweging nemen. Hij meende daarvoor echter op zijn minst drie maanden nodig te hebben. Dat was voor de commissie reden, te verzoeken het verslag van het mondeling overleg op de agenda van de Kamer te plaatsen, teneinde een uitspraak van de Kamer te vragen. Ik heb de desbetreffende motie aan de Voorzitter overhandigd.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Van Rossum, Blauw, Van Noord en Tazelaar wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

verzoekt de regering, een onderzoek in te stellen naar de verschillende alternatieven inzake het verbod tot het voeren van afval op varkens, die tijdens het mondeling overleg zijn aangedragen en de Kamer vóór 2 juni a.s. te berichten,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 63 (19 200-XIV).

Staatssecretaris **Ploeg**: Voorzitter! De heer Van Rossum heeft zojuist gezegd, dat het voorkomen van Afrikaanse varkenspest en van andere ziekten en epidemieën, waartegen geen medicamenten of entstoffen bestaan uiterst belangrijk is. Hij vraagt om adequate maatregelen. Wij hebben daarover in het mondeling overleg gesproken. De maatregelen die ik genomen heb zijn van dien aard geweest, dat, waar de heer Van Rossum niet alleen spreekt over de volksgezondheid maar ook de exportpositie, de grenzen na die maatregelen weer direct zijn opengaan. Wat dat betreft, is de schade dus redelijk beperkt gebleven. Ik ben het echter met de heer Van Rossum eens wanneer hij stelt, dat wij ook moeten proberen de schade voor de desbetreffende bedrijfstak zoveel mogelijk te beperken.

Dan kom ik bij de motie. Ik heb reeds gezegd, dat het ongeveer drie maanden duurt voordat het onderzoek technisch klaar is.

Staatssecretaris Ploeg van Landbouw en Visserij

Het keukenafval kan alleen maar door middel van afvalverwerking of als veevoer verwerkt worden. Bij de verwerking tot veevoer zal dat of op het bedrijf zelf of centraal moeten gebeuren. Ik heb gezegd, dat de risico's van verwerking op het bedrijf zelf te groot zijn. Aangezien de verwerking van swill op plaatsen waar varkens gehouden worden ongewenst is, blijft de centrale verwerking, bij voorkeur op een beperkt aantal plaatsen, als enige mogelijkheid naast de verwerking als afval bestaan. Daarnaast wordt onderzoek ingesteld. Ik heb dat reeds aan de commissie verteld. Nu blijft de vraag bestaan, of dat niet sneller kan. In de motie wordt 2 juni als uiterste datum genoemd. Dat geeft problemen, mijnheer de Voorzitter.

Met voortvarendheid en met hoge prioriteit heb ik een werkgroep ingesteld die dit alles zal bezien. Ik noem een paar zaken die bekeken moeten worden:

de samenstelling van swill uit keukens van ziekenhuizen, restaurants, legerplaatsen, et cetera;

de wijze van verwerking voor zover die door een andere samenstelling – bij voorbeeld in vergelijking met het afval afkomstig uit particuliere huishoudens – beïnvloed wordt.

de wijze van inzameling en de frequentie daarvan
een kosten/batenverhouding.

Ik heb al gezegd, dat ik niet erg optimistisch gestemd ben, omdat wij nu al weten dat wanneer wij spreken over de verhouding tussen kosten en baten, de kosten ongeveer f 450 per ton zijn en dat de voedingswaarde-opbrengt f 475 per ton is. Met andere woorden: men houdt ongeveer f 25 over.

Ik wijs erop dat daarbij niet zijn inbegrepen de kosten in verband met het ophalen, het distributiesysteem etc. Het gaat erom dat het eindprodukt als afval onherkenbaar moet zijn. Ik heb vorige keer al een technische uitleg gegeven.

Ik wil geen valse verwachtingen wekken. Er moet geen hoop zijn dat men op de oude voet kan doorgaan. Een en ander beijkende denk ik dat de datum van 2 juni te vroeg is. Ik heb met de vertegenwoordigers van VROM en van Landbouw en Visserij hierover gesproken. De datum van 1 september zou redelijkerwijs gehaald kunnen worden. Die toezegging heb ik ook in de kamercommissie gedaan. In de motie wordt gesteld: uiterlijk 2 juni. Dat is echter technisch onmogelijk.

Ik ben wel bereid om in ieder geval voor 2 juni een soort voortgangscapaciteitscontrole aan de Kamer bekend te maken. Daarbij kan bekeken worden hoe op dit moment de situatie is. Het is echter technisch niet mogelijk, op 2 juni een eindrap-

Ploeg

port te geven over hetgeen als centrale verwerking gerealiseerd kan worden. De motie is in feite technisch onuitvoerbaar. Ik heb al gezegd dat er met voortvarendheid wordt gewerkt en dat aan deze zaak prioriteit wordt gegeven. Het gaat om een sociaal aspect. Daarop is al gewezen. Toch denk ik dat deze zaak vóór 1 september niet gerealiseerd kan worden.

De **Voorzitter**: Ik bepaal de spreektijd in tweede termijn op één minuut per fractie.

De heer **Van Rossum** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! De staatssecretaris zegt: wij kunnen niet op de oude voet doorgaan. Dat is natuurlijk ook niet gevraagd. Als zodanig is er dus overeenstemming. Ik denk dat de staatssecretaris een beetje te makkelijk over de motie heen stapt. Hij zegt dat afvalverwerking op die manier een paar honderd gulden per ton zal kosten. Maar dat afval is er toch en zal toch verwerkt moeten worden, zij het misschien op een andere wijze. In de motie wordt het volgende gevraagd. Door verschillende leden in de Kamer zijn verschillende alternatieven aangedragen. Over die verschillende alternatieven wordt eigenlijk het oordeel gevraagd. De staatssecretaris is met ons van mening dat de schade aan de bedrijven vrij groot is. Gelukkig zijn de grenzen weer open, maar desondanks is de schade wel vrij groot. Die schade moet beperkt worden, ook in de tijd. Juist nu wordt schade geleden, omdat men niet adequaat kan reageren op de mogelijkheden die er zijn. Die mogelijkheden moeten onderzocht worden. Dat moet op korte termijn gebeuren. De bedoeling van de motie is dat die verschillende alternatieven in beeld komen en wel op korte termijn, zodat de bedrijven kunnen voortbestaan.

Staatssecretaris **Ploeg**: Mijnheer de Voorzitter! Het is mij uiteraard bekend dat er alternatieven zijn aangedragen tijdens het mondelinge overleg. Ik ben best bereid om mijn visie te geven op die alternatieven. Die visie kan de Kamer voor 2 juni bereiken. Ik heb geduid op het volgende. Ik heb een explicatie gegeven van het alternatief van een centrale

verwerking met alle technische aspecten die eraan vastzitten. Daarbij heb ik ook gesproken over de kosten/baten-analyse.

Het betreft hier overigens een mening van het bedrijfsleven en niet van mij of één van mijn ambtenaren. Het bedrijfsleven heeft gezegd: het is voor ons eigenlijk nauwelijks rendabel. Daarop heb ik gewezen. Ik ben best bereid om voor 2 juni mijn visie te geven op de alternatieven die onder anderen door de heren Blauw en Van Noord zijn aangedragen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, aan het einde van deze vergadering te stemmen over de motie.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **eindstemmingen** over de wetsvoorstellen:

- **Verlening van toeslagen tot het relevante sociaal minimum aan uitkeringsgerechtigden op grond van de Werkloosheidswet, de Ziektewet, de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet, de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering en de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening militairen, die één of meer personen tot hun financiële last hebben (Toeslagenwet) (19257);**
- **Wijziging van de Algemene Ouderdomswet (gelijkstelling niet-gehuwde personen met gehuwden of echtgenoten) (19258);**
- **Wijziging van de Algemene Bijstandswet met betrekking tot de gelijke behandeling van mannen en vrouwen en gelijkstelling van niet-gehuwde personen met gehuwden (19259);**
- **Het treffen van een inkomensvoorziening voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers van wie het recht op een uitkering op grond van de Werkloosheidswet is geëindigd (Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers) (19260);**
- **Verzekering van werknemers tegen de geldelijke gevolgen van werkloosheid (Werkloosheidswet) (19261);**

– **Intrekking van de Werkloosheidswet, invoering van een nieuwe Werkloosheidswet en een aantal andere wetten, alsmede de in het kader van die intrekking en invoering te treffen overgangsregelingen en de daarmee verband houdende wijzigingen van een aantal wetten en regelingen (Invoeringswet stelselherziening sociale zekerheid) (19383),**

alsmede de stemmingen over:

- de motie-Willems over de uitkeringsregeling voor werkloze politici (19261, nr. 80);
- de motie-Ter Veld over de uitkeringspercentages voor politieke ambtsdragers (19261, nr. 95).

(Zie vergadering van 7 mei 1986.)

De **Voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie betreurt het zeer, dat de Kamer zich thans moet uitspreken over een aantal wetsvoorstellen inzake het stelsel van sociale zekerheid, waarvan de draagwijdte groot, de behandeling, ondanks alle inspanning, geforceerd, en de uitvoering dubieus moet worden geacht.

Wij hebben de noodzaak van aanpassing van de bestaande wetgeving erkend. Wij verwerpen wat deze wetten nu regelen over hoogte en duur van de werkloosheidsuitkeringen. Wij verwerpen de ongenueanceerde wijze waarop de werkloosheidscomponent in de arbeidsongeschiktheidsverzekering wordt teruggedrongen. Wij wijzen ook de inkomensvoorziening voor oudere en arbeidsongeschikte werknemers af, omdat zij voor oudere werkloze werknemers een verslechtering ten opzichte van de bestaande situatie inhoudt. Wij wijzen ook de Toeslagenwet af, omdat de huidige wetgeving een betere bescherming biedt op grond van de minimumdagloonbepalingen. Wij hebben ons sterk gemaakt voor het tegegaan van verslechtingen en wij hebben voorstellen gedaan voor het aanbrengen van verbeteringen.

Wij hebben met name voorgesteld, een uitkeringspercentage van 75 in

Den Uyl

de wet op te nemen en bij algemene maatregel van bestuur de tijdstippen te bepalen waarop de 75% wordt gerealiseerd. Dit voorstel dat duidelijk maakt wie het ernst is met het geleidelijk ongedaan maken van de verlagingen, is helaas door een kamermeerderheid verworpen. De fractie van de Partij van de Arbeid maakt de 75% tot inzet van het beleid voor een komende periode, zoals wij zullen opkomen voor herstel van de koppeling tussen lonen en uitkeringen en zoals wij een eind willen maken aan de vergroting van de ongelijkheid tussen werkenden en uitkeringsge-rechtigden.

Wij zullen opkomen voor een betere systematiek en een langere uitkeringsduur voor oudere werklozen. Wij zullen opkomen voor herstel van een Wet op de arbeidsongeschiktheid die arbeidsongeschikte werknemers een reële bescherming biedt tegen inkomensverlies als gevolg van arbeidsongeschiktheid. Wij zullen tegen deze wetsontwerpen stemmen. Wij zullen, als wij daartoe door de kiezers in staat worden gesteld, het formatie-overleg gebruiken om ons er hard voor te maken om de verbeteringen die de Kamer heeft verworpen, te realiseren.

□

De heer **De Vries** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Vandaag is het aan de Kamer om een eindoordeel uit te spreken over de zes wetsvoorstellen die te zamen het nieuwe stelsel van sociale zekerheid vormen. Na een politieke en maatschappelijke discussie die reeds werd aangevangen onder het kabinet-Den Uyl en meer dan tien jaar heeft geduurd en na een beraadslaging in de Tweede Kamer van ruim een halfjaar, geeft de Kamer thans een eindoordeel over de toekomstige vormgeving van de sociale zekerheid. Dat is politiek en met name voor de 3,5 miljoen uitkeringsgerechtigden waarom het gaat, een belangrijk moment om bij stil te staan.

Een eerste punt dat ik daarbij wil vaststellen, is dat na de belangrijke veranderingen in de aanvankelijke kabinetsvoornemens die in overleg met de Kamer zijn aangebracht, bereikt is dat de stelselwijziging nagenoeg uitsluitend betrekking heeft op personen die in de toekomst uitkeringsgerechtigd worden. Voor de CDA-fractie is dat mede een argument om thans met overtuiging

CDA-fractievoorzitter De Vries

voor het nieuwe stelsel van sociale zekerheid te stemmen.

De CDA-fractie heeft steeds veel waarde gehecht aan afronding van de stelselwijziging sociale zekerheid in deze kabinetsperiode. Immers, slechts op die wijze is het mogelijk om voor de komende kabinetsperiode de doelstelling te realiseren van rust op het terrein van de sociale zekerheid. Het niet afronden van de wetsvoorstellen in deze Kamer in deze periode zou ertoe kunnen leiden dat op een later tijdstip de voorliggende voorstellen weer opnieuw in een politieke dan wel maatschappelijke discussie worden gebracht, waardoor uitkeringsgerechtigden weer in onzekerheid geraken omtrent hun toekomstige inkomensposities.

Thans is de conditie gecreëerd voor tenminste koopkrachtbehoud voor uitkeringsgerechtigden in de komende kabinetsperiode.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hecht eraan, in het kader van deze stemverklaring, bij twee wetsvoorstellen nog een kanttekening te plaatsen over het stemgedrag van de CDA-fractie. Bij dat stemgedrag speelde en speelt aanvaarding of verwerping van enkele belangrijke amendementen een grote rol. Eén van die belangrijke amendementen was en is het amendement-Ter Veld op stuk nr. 44 op de nieuwe Werkloosheidswet, dat beoogde in de komende kabinetsperiode de werkloosheidsuitkeringen

gefaseerd te verhogen van 70 naar 75% van het laatstverdiende loon. Een opmerkelijk nieuw gegeven, in het licht van ons stemgedrag bij dit wetsvoorstel, is de uitspraak van de financieel specialist van de PvdA-fractie, de geachte afgevaardigde de heer Wöltgens deze week in Intermediair. Hij verklaart: 'Ter wille van de eerlijkheid moet ik erbij zeggen, dat het uitkeringspercentage in de periode 1986/1990 niet kan worden verhoogd van 70 naar 75% van het laatstverdiende loon. Daar is in de financiële verantwoording nu eenmaal geen geld voor uitgetrokken'.

De Voorzitter: Wilt u zich bepalen tot een stemverklaring?

De heer **De Vries** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Die uitspraak heeft ons in onze overtuiging gesterkt. Omdat ook het CDA de middelen daarvoor niet aanwezig ziet, willen wij vooralsnog op geen enkele wijze voor uitkeringsgerechtigden verwachtingen wekken door onze stem te geven aan een wetsvoorstel waarin een PvdA-amendement van deze strekking is opgenomen; een amendement waarvoor dus zelfs de financieel specialist van de PvdA-fractie.....

De Voorzitter: Wilt u zich daartoe niet beperken? Het gaat alleen om uw stem. Dat weet u heel goed. Wilt u bovendien nu afronden?

De Vries

De heer **De Vries** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de Invoeringswet wil ik nog het volgende opmerken. De Invoeringswet regelt het overgangsrecht van het oude naar het nieuwe systeem. Door een groot aantal amendementen, vaak door het kabinet gehonoreerd via nota's van wijzigingen, is bereikt dat van de 3,5 mln. uitkeringsgerechtigden slechts 3% enig nadeel van de stelselwijziging zal ondervinden. Dat nu was voor de CDA-fractie bij het opmaken van de balans een zeer belangrijk gegeven. De fractie betreurt het dat nog niet voor alle leden van deze Kamer duidelijk is, dat slechts een uiterst kleine categorie enig gevolg ondervindt van de stelselwijziging. Ik doel in dit verband op een artikel dat na het kamerdebat op 1 mei in een landelijke ochtendkrant werd geschreven door de geachte afgevaardigde de heer Den Uyl, waarin hij ten onrechte stelt.....

De **Voorzitter**: Ik kan dit niet toelaten, mijnheer De Vries. Dit is de tweede keer, eigenlijk de derde keer. U betreft leden weer in de discussie. Daar tegen moeten ze zich kunnen verweren. Het is algemeen bekend dat dit niet wordt toegestaan. Ik verzoek u, nu nog een kleine verklaring te geven over het stemgedrag van uw fractie en geen enkel medelid, noch een andere commentator daarin te betrekken.

De heer **De Vries** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zal mij houden aan uw richtlijnen. Uiteraard zal ik dat gaarne doen. Wat ik beoogde, was de overwegingen van mijn fractie die ten grondslag hebben gelegen aan ons stemgedrag duidelijk te maken. Die overwegingen worden niet door iedereen gedeeld. Ik benadruk nogmaals, dat de verzekering van het kabinet – deze is door onze fractie serieus genomen – dat slechts een kleine groep, namelijk 3% van de uitkeringsgerechtigden, door de stelselherziening zal worden geraakt, voor ons een belangrijk argument is geweest om ook voor de Invoeringswet te stemmen, juist omdat wordt bereikt dat die stelselwijziging zich op deze wijze niet toespitst op de huidige categorie uitkeringsgerechtigden, maar op toekomstige.

Wij staan voor de afronding van een parlementair debat dat op wetgevingsgebied een superoperatie kan worden genoemd. Mijn fractie is het kabinet erkentelijk voor de wijze

waarop ze zich bereid heeft getoond.....

De **Voorzitter**: Dat is weer geen stemverklaring, Mijnheer de Vries. Dat is een discussie met het parlement met het kabinet. Kunt u nu uw stemverklaring afronden?

De heer **De Vries** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het is toch reëel dat de wijze waarop het kabinet wijzigingsvoorstellen van onze fractie heeft bejegend en daaraan is tegemoetgekomen, een rol heeft gespeeld in onze uiteindelijke afweging en ons er mede toe heeft gebracht om voor deze wetsvoorstellen te stemmen?

De **Voorzitter**: Ja

De heer **De Vries** (CDA): Dat zullen wij dus vandaag doen.

De **Voorzitter**: Kunt u uw stemverklaring nu afronden, want u bent al zes minuten bezig, terwijl in het reglement van orde staat dat zo'n verklaring slechts twee minuten mag duren.

De heer **De Vries** (CDA): Wij stemmen vandaag over een aantal wetsvoorstellen. Ik stel er prijs op om, voordat wij overgaan tot de eindstemming over die wetsvoorstellen, mijn erkentelijkheid erover uit te spreken aan het adres van de regering, dat zoveel van onze wijzigingsvoorstellen door het kabinet zijn overgenomen.

De heer **Weijers** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil een korte stemverklaring geven met betrekking tot de motie op stuk nr. 95. Met andere fracties zijn wij van oordeel dat de rechtspositieregeling voor politieke ambtsdragers om meerdere redenen aan herijking toe zijn. De in de motie neergelegde suggestie zien wij als onderdeel van het door ons en andere fracties gedane voorstel in het kader van de zogeheten commissie-Dees. Om die reden stemmen wij voor die motie, ook al is zij bijna overbodig en in ieder geval wat onevenwichtig van samenstelling.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! De fractie van de SGP meent naar ernstige afweging niet integraal het gehele

pakket wetsvoorstellen inzake de stelselherziening sociale zekerheid te kunnen steunen. Wij erkennen dat het stelsel aan herziening toe is. Het gaat echter om de wijze waarop. Er zijn wat dat betreft enkele goede zaken ingebracht. Mijn fractie heeft altijd gepleit voor een koppeling van uitkeringsrecht, inclusief niveau en duur ervan, aan leeftijd en arbeidsverleden. De wijze waarop dat is uitgewerkt, is echter uiteindelijk een inhoudelijke en financieel compromis en qua technische uitwerking ingewikkeld. Dat laatste komt de werkbaarheid van het stelsel niet ten goede. De vereenvoudiging van het stelsel lijkt dan ook te zijn mislukt.

Daar komt bij dat uitbreiding is gegeven aan het bestand van verplicht verzekerden binnen het stelsel. Dat is voor de SGP-fractie altijd een aangelegen punt geweest. Het gaat ons daarbij om het zich in het leven gelovig in handen weten van God, die ons aller leven leidt. Een verplichting staat daar loodrecht op. Er zou op dit punt ten minste vrije keuze moeten zijn.

De SGP heeft altijd gepleit voor het 'omslagstelsel' als financieringsgrondslag voor de sociale zekerheid. Bovendien zou elke regeling in de sociale zekerheid een groter deel van verantwoordelijkheden in handen van de burgers zelf moeten laten liggen. Wij zien de burgers dan te midden van hun gezin, familie, kerk, sociale verbanden en dergelijke. In harmonische situaties zijn dat even zovele draagvlakken voor onderling hulpbetoon. Overigens – daarover mag geen misverstand bestaan – heeft ook de overheid een taak.

Ten slotte steunt de stelselherziening mede op de gelijkstelling van niet gehuwde personen met gehuwden. De SGP-fractie heeft daar principiële bezwaren tegen, in het licht van de Bijbel als Gods Woord. De uiteindelijke wetsvoorstellen op dit punt beziende, valt te vrezen dat het partnerbegrip, de gemeenschappelijke huishouding, niet deugdelijk genoeg geregeld zal blijken te zijn qua definiëring. Na de stemmingen over de artikelen heb ik overigens op dit punt reeds een verklaring namens mijn fractie afgelegd over de financiële consequenties van een en ander. Nadat eenmaal, tegen onze zin, is gekozen voor de gelijkstelling van alle leefvormen, moet wettechnisch en uitvoeringstechnisch de zaak wel afdoende worden geregeld.

Van der Vlies

Dat lijkt niet het geval. Het zijn deze overwegingen die mijn fractie ertoe brengen tegen de nieuwe Werkloosheidswet te stemmen, alsook tegen de wetsvoorstellen die de gelijkstelling van niet gehuwde personen met gehuwden regelt in de AOW en de Bijstandswet.

De SGP-fractie had begrip voor de Toeslagenwet, omdat deze in de context van de totale stelselherziening een onmisbare schakel is. De financieringsgrondslag is uiteindelijk geworden wat wij in het algemeen op dat punt voorstaan. Maar er zijn amendementen aanvaard, die in deze wet een sollicitatieplicht vanaf enig moment brengt in lijn met het belangrijkste instrument uit het beleidsplan emancipatie, alsmede met een horizonbepaling. De argumentatie daarvoor is, het proces van consequente individualisering onder druk te zetten en daardoor te bespoedigen. Dat is voor ons zeer bezwaarlijk. Daarom stemmen wij alsnog tegen.

De Wet inkomensvoorziening ouderen en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers krijgt wel onze steun. Het is immers een goede zaak dat oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers gevrijwaard blijven van de vermogenstoets of, populair vertaald, gevrijwaard blijven van het moeten opeten van zijn eigen huis.

Dat laatste ontmoedigt in hoge mate spaarzin, werken aan bij voorbeeld eigen woningbezit en dergelijke. Dat strijdt zeer met ons ijkpunt van de eigen verantwoordelijkheid van burgers voor de inrichting van hun leven.

De SGP-fractie stemt wel voor de Invoeringswet. Deze is immers onmisbaar in de gegevenheid dat de stelselherziening doorgaat. Deugdelijke overgangs- en invoeringsregimes zijn dan vereist. Daaraan lijkt te worden voldaan binnen de context van de wet- en regelgeving waartoe wij nu geraken.

□

De heer **Leerling** (RPF): Mijnheer de Voorzitter! De fractie van de RPF heeft voortdurend gepleit voor een drastische herziening van het stelsel van sociale zekerheid. De voorstellen van de regering hebben echter naar de opvatting van mijn fractie op cruciale punten gefaald. Er is geen sprake van een beter en meer rechtvaardig stelsel, integendeel. Het

stelsel dat het kabinet heeft verdedigd, betekent geen vereenvoudiging zoals noodzakelijk was. Evenmin is er sprake van meer duidelijkheid in de uitvoering van het stelsel. Daarnaast heeft mijn fractie nadrukkelijk bezwaar gemaakt tegen de individualisering van het stelsel en de verlaging van de uitkeringspercentages. Op grond daarvan zal mijn fractie slechts een deel van de wetsvoorstellen steunen.

De RPF-fractie stemt uiteindelijk tegen de Toeslagenwet, met name vanwege de aanvaarding van het gewijzigde amendement-Van Nieuwenhoven en anderen met betrekking tot het vervallen van de gezinstoeslag. De RPF-fractie ziet hierin de introductie van indirecte arbeidsplicht voor de gehuwde vrouw. Het op deze manier dwingend opleggen van hetgeen wordt gezien als emancipatie van de gehuwde vrouw, wijzen wij af. Het gaat dan met name om de wegvallende bescherming op minimumniveau.

Een andere bedenking tegen de Toeslagenwet vormt de financiering door de overheid. In het plenaire debat hebben wij daartegen diverse keren onze stem laten horen, onder meer vanwege de vermenging van volks- en werknemersverzekeringen in de Toeslagenwet, en vanwege het feit dat de minimumdagloon-bescherming van werknemers principieel tot de verantwoordelijkheid van de sociale partners behoort.

De RPF-fractie steunt de wetsvoorstellen 19 258 met betrekking tot de AOW en 19 259 met betrekking tot de Algemene Bijstandswet. De ongerechtvaardigde bevoordeling van ongehuwd samenwonenden ten opzichte van wettig gehuwden was onze fractie al jarenlang een doorn in het oog. Hoewel wij moeite hebben met het opnemen van een horizonbepaling en met de overgangsregeling waardoor de huidige ongehuwd samenwonenden met een individuele uitkering bevoordeeld blijven, vormen alles tegen elkaar afwegend deze punten niet een zodanige barrière dat het wetsvoorstel door ons afgewezen dient te worden. Hier geldt: beter een half ei dan een lege dop.

De in de wetsvoorstellen neergelegde gelijke behandeling van gehuwden en ongehuwd samenwonenden is noodzakelijk vanwege het loslaten van bijbelse normen ten aanzien van het huwelijk. Het afwijken van die normen wordt in de huidige regelgeving beloofd. Dit kan

slechts leiden tot verdere normvervaging. Daarom heeft de fractie van de RPF er in het verleden voortdurend voor gepleit, een einde aan deze situatie te maken. Wij waren dan ook ingenomen met de voorstellen die staatssecretaris De Graaf heeft ingediend.

De door het amendement-Linschoten/Kraaijeveld aangebrachte wijzigingen in de wetsvoorstellen waarin het subjectieve element vervangen is door meer objectieve criteria, heeft daarin geen verandering gebracht. Nogmaals wil ik duidelijk stellen dat de gelijke behandeling ongeacht geslacht voor ons slechts een feitelijke gelijkstelling in kan houden en geen waardeoordeel. Slechts onder die conditie zullen wij met een dergelijke behandeling kunnen instemmen.

De RPF-fractie zal tegen de nieuwe Werkloosheidswet stemmen, vanwege de hoogte van de uitkeringspercentages, de normgeving voor de vervolguitering en de opname van het verzorgingsforfait. Wel zal de IOAW onze steun krijgen, terwijl hetzelfde geldt voor de Invoeringswet.

Hoewel wij veel respect hebben voor de inzet en het werk dat staatssecretaris De Graaf met name de afgelopen jaren op dit punt heeft geleverd, hopen wij toch dat na de verkiezingen de discussie omtrent de herziening van het stelsel van sociale zekerheid opnieuw wordt heropend.

□

De heer **Willems** (PSP): Voorzitter! Na de stemverklaring die ik vorige week namens de PSP-fractie al heb gegeven over een aantal belangrijke onderdelen en amendementen die met name betrekking hadden op de positie van de ongehuwd samenwonenden, wil ik nu nog een korte toelichting geven op ons stemgedrag over het totale pakket dat nu aan de orde is. Het zal u niet verbazen dat de PSP-fractie het gehele pakket zal verwerpen en dus tegen alle onderdelen zal stemmen die nu voorliggen. Dat betreft dan tevens de verlaging van de uitkeringspercentages die in feite in deze wetten wordt gecontinueerd en die al eerder als voorschotje op de stelselherziening is doorgevoerd.

Wij stellen vast, dat met name individualisering, democratisering en een vereenvoudiging van het sociale zekerheidsstelsel geen stap dichterbij zijn gekomen door de wetsvoorstellen, die dreigen te worden aangenomen.

Willems

Het pakket is verder verbrokkeld, het is onaf, en te veel geïnspireerd door bezuinigingen. Dat is voor ons de hoofdreden, waarom wij tegen het gehele pakket zullen stemmen.

Voorzitter. Het is een slopend debat geweest, waarin weliswaar talloze marginale verbeteringen en veranderingen zijn aangebracht – zelfs enkele minuten geleden nog – maar waarin de hoofdlijnen niet zijn verbeterd. De inkomenspositie van de gehandicapten, de werklozen, mensen die op de bijstand zijn aangewezen, zal nog verder worden verslechterd. Hun afhankelijkheid van partners is vergroot. Ook hun afhankelijkheid van de uitvoeringsorganen is vergroot. De regeringspartijen en de regering hebben deze slag gewonnen, maar de strijd met de uitkeringsgerechtigden om een echt sociaal stelsel in de toekomst zal zeker doorgaan, niet alleen bij de komende kabinetsformatie.

Voorzitter! Wat de twee moties betreft, zal mijn fractie voor de motie van mevrouw Ter Veld stemmen, ook al vinden wij, dat deze motie de algemene uitspraak in mijn motie niet overbodig maakt.

Er zijn vele bedankjes uitgedeeld, naar fractiemedewerkers, ambtenaren, bewindslieden, fractiespecialisten. Ik zou waardering willen uitspreken voor het Kamerpersoneel, dat het ons mogelijk heeft gemaakt om dit marathondebat uit te houden. Ook dank ik de zogenaamde Coronagroep, die groep van deskundigen die namens de uitkeringsgerechtigden optrad. Zij heeft ons met raad en daad terzijde gestaan.

De **Voorzitter**: Dat laatste is buiten de orde.

□

De heer **Nijhuis** (VVD): Mijnheer de Voorzitter. De fractie van de VVD zal voor de wetsvoorstellen stemmen, omdat een aantal aanpassingen noodzakelijk en onvermijdelijk waren. In de eerste plaats zijn er een aantal maatschappelijke ontwikkelingen geweest, waarmee het huidige stelsel niet meer spoorde. In de tweede plaats vonden wij, dat de positie van de oudere werklozen diende te worden verbeterd. In de derde plaats was het huidige stelsel niet meer crisisbestendig en was er dringend behoefte aan een solide financiële basis, ook voor de komende jaren. In de vierde plaats was naar

VVD-kamerlid Nijhuis

ons oordeel een ombuiging van circa f 3 mld. gerechtvaardigd, in de komende tientallen jaren te realiseren op een totaal van thans ruim f 100 mld. In de vijfde plaats zullen wij voor de wetsvoorstellen stemmen, teneinde de verdiscontering van de werkloosheid in de WAO en AOW af te schaffen, om exact dezelfde redenen, als vermeld in 1976 door de fractie van de PvdA bij de behandeling van de nota collectieve uitgaven. Ik verwijs naar de Handelingen.

De **Voorzitter**: Ik merk op, dat dit wetsvoorstel vorige week is aangenomen.

De heer **Nijhuis** (VVD): Mijn fractie zal tegen de motie-Willems op stuk nr. 80 stemmen, omdat in de overwegingen feitelijke onjuistheden worden vermeld. In het dictum wordt op voorhand een conclusie vermeld, die op zijn minst discutabel is.

Wij zullen voor de motie van mevrouw Ter Veld op stuk nr. 95 stemmen, omdat wij met andere partijen van oordeel zijn, dat de rechtspositieregeling van politieke ambtsdragers aan een herbeoordeling toe is. Dat gebeurt overigens al in het kader van de zogenaamde commissie-Dees.

In dat opzicht is de motie van mevrouw Ter Veld overbodig. Bovendien vindt de fractie van de VVD, dat de herbeoordeling in een

breder verband dient plaats te vinden dan de motie aangeeft. De motie is in dat opzicht onevenwichtig en spreekt slechts over de helft van het geheel. Ook de mindere rechten bij voorbeeld op het terrein van de arbeidsongeschiktheid dienen bij de totale beoordeling te worden meegenomen.

□

Mevrouw **Groenman** (D'66): Mijnheer de Voorzitter. De fractie van D'66 zal tegen alle wetsvoorstellen stemmen, met uitzondering van de toeslagenwet. Wij zullen tegen stemmen, niet alleen omdat het pakket onverantwoord snel door de Kamer wordt gejaagd, zonder instemming van de sociale partners, maar ook door de toegenomen ingewikkeldheid van het stelsel.

Wat de uitkeringspercentages betreft, merk ik op, dat D'66 geen valse verwachtingen wil wekken, als het gaat om een verhoging. Het amendement van de PvdA op de nieuwe werkloosheidswet om van 70% terug te gaan naar 75%, als laagste uitkeringsniveau, hebben wij dan ook niet gesteund.

De werkloosheid is nog steeds schrikbarend hoog en herstel van de werkgelegenheid, juist voor jongeren en vrouwen, moet de hoogste prioriteit blijven houden. Onze prioriteit ligt daar. Als het goed gaat met de werkgelegenheidsontwikke-

Groenman

ling en er mogelijkheden zijn in de uitkerings sfeer, legt D'66 de prioriteit bij langer durende individuele uitkeringsrechten zodat de mensen niet in de bijstand komen. Alleen op die manier werk je toe naar het vervangen van partnerafhankelijke regelingen – met alle controle en privacy-bedreiging vandien – door economische zelfstandigheid van individuen. Ook willen wij de uitkeringen mee laten lopen met de lonen in de marktsector. Als alles tegelijk kan – werkverdeling, langere individuele uitkeringsrechten en hogere percentages – heeft dat uiteraard onze voorkeur. Maar dat alles nu beloven vinden wij niet realistisch.

Mijnheer de Voorzitter! Als de nieuwe werkloosheidswet wordt aangenomen – en daar ziet het naar uit – wil de fractie van D'66 haar verantwoordelijkheid niet ontlopen waar het gaat om het garanderen van een bestaansminimum voor alleenverdieners. Op dit moment is een eigen individueel uitkeringsrecht voor niet werkende partners niet te realiseren. Ook kan nu van een oudere generatie vrouwen niet verwacht worden, dat zij zich aanmelden op de arbeidsmarkt om op die manier een eigen uitkeringsrecht te krijgen. Voor de Toeslagenwet stemmen, betekent niet dat wij gelukkig zijn met de structuur van het toeslagstelsel. Wij zagen ons voor hetzelfde dilemma geplaatst als bij de eenmalige uitkering. Stem je tegen, dan lijkt het alsof je mensen die het nodig hebben niets extra's gunt. Stem je voor, dan lijkt het alsof je instemt met het principe. Voorlopig is de Toeslagenwet een noodzakelijk kwaad als overgangsmaatregel naar een samenleving van economisch onafhankelijke individuen.

Mijnheer de Voorzitter! Wij zullen voor de motie stemmen over de positie van de ex-politieke ambtsdragers. De PvdA-motie gaat alleen over de uitkeringspercentages. Dat is voor ons niet genoeg. In de motie van de heer Willems lezen wij méér, met name het aanpakken van de bijverdiensten van ex-politieke ambtsdragers.

De Voorzitter: De heer Van der Spek heeft de vergadering moeten verlaten ter bijwoning van een crematie en de heer Tommel in verband met familie-omstandigheden.

Ik stel vast, dat ook het lid Janmaat afwezig is.

Mevrouw Groenman (D'66)

Enkele leden verzoeken, eerst wetsvoorstel 19 261 (Werkloosheidswet) in stemming te brengen. Ik constateer, dat de Kamer hiermee akkoord gaat.

In stemming komt **wetsvoorstel 19 261**.

De Voorzitter: Ik stel voor, de door de regering voorgestelde wijzigingen (stuk nr. 97) aan te brengen.

Staatssecretaris De Graaf volgt van achter de regeringstafel de stemmingen over de wetsvoorstellen met betrekking tot de sociale zekerheid

Voorzitter

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van fracties van het CDA en de VVD en het lid Wagenaar voor dit wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is aangenomen.

In stemming komt **wetsvoorstel 19257**.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de door de regering voorgestelde wijzigingen (stuk nr. 38) aan te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de VVD en D'66 en het lid Wagenaar voor dit wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is aangenomen.

In stemming komt **wetsvoorstel 19258**.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de door de regering voorgestelde wijzigingen (stuk nr. 20) aan te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de VVD en de RPF en het lid Wagenaar voor dit wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is aangenomen.

In stemming komt **wetsvoorstel 19259**.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat dit wetsvoorstel is aangenomen met dezelfde stemverhouding als het vorige.

In stemming komt **wetsvoorstel 19260**.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de door de regering voorgestelde wijzigingen (stuk nr. 45) aan te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de VVD, de RPF en de SGP en het lid Wagenaar voor dit wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is aangenomen.

In stemming komt **wetsvoorstel 19383**.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de door de regering voorgestelde wijzigingen (stuk nr. 51) aan te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat dit wetsvoorstel is aangenomen met dezelfde stemverhouding als het vorige.

In stemming komt de motie-Willems (19261, nr. 80).

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP, de PPR, D'66 en de EVP voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Ter Veld (19261, nr. 95).

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

Aan de orde is de **eindstemming** over het wetsvoorstel **Regelen inzake het verhandelen van meststoffen en de afvoer van meststoffen (Meststoffenwet) (18271)**.

(Zie vergadering van 7 mei 1986.)

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de door de regering voorgestelde wijzigingen (stuk nr. 67) aan te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat dit wetsvoorstel met algemene stemmen is aangenomen.

Aan de orde is de **eindstemming** over het wetsvoorstel **Regeling van de Onderwijsverzorging (Wet op de onderwijsverzorging) (18770)**.

(Zie vergadering van 7 mei 1986.)

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de door de regering voorgestelde wijzigingen (stuk nr. 70) aan te brengen.

Daartoe wordt besloten.

Sociale zekerheid
Werkloosheidswet
Meststoffen

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de VVD, de SGP en de RPF en het lid Wagenaar voor dit wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is aangenomen.

Aan de orde is de **stemming over een motie**, ingediend bij het debat over de **aanslagregeling**, te weten: – de motie-Vermeend/Kombrink over het beleid op het terrein van de aftrekbare kosten (19022, nr. 19).

(Zie de vergadering van 7 mei 1986.)

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de VVD, D'66, de SGP en de RPF en het lid Wagenaar tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is verworpen.

Ik stel voor, de stukken 19022, nrs. 14 en 18 voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen over twee moties**, ingediend bij het debat over de **opslag van radio-actief afval**, te weten: – de motie-Veldhoen c.s. over de verantwoordelijkheid van de regering voor locatiekeuze (18343, nr. 31); – de motie-Veldhoen c.s. over een beter gefundeerd locatie-onafhankelijk milieu-effectrapport (18343, nr. 32).

(Zie de vergadering van 7 mei 1986.)

In stemming komt de motie-Veldhoen c.s. (18343, nr. 31).

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de VVD, D'66, de SGP en de RPF en het lid Wagenaar tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Veldhoen c.s. (18343, nr. 32).

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de VVD, de SGP en de RPF

Onderwijsverzorging
Aanslagregeling
Radioactief afval

Voorzitter

en het lid Wagenaar tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is verworpen.

Ik stel voor, de stukken 18 343, nrs. 29 en 30 voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de **stemming over een motie**, ingediend bij de behandeling van het **verslag van een mondeling overleg over de financiële positie van de gemeente Rozenburg**, te weten:

– de motie-Hennekam c.s. over invoering van een verfijning 'Grenswijziging gemeenten' (19 200–VII, nr. 31).

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

Ik stel voor, stuk 19 200–VII, nr. 30 voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen over twee moties**, ingediend bij het debat over het **tracé van Rijksweg 73**, te weten:

– de motie-Rienks c.s. over heroverweging van de tracékeuze van de A 73 (19 200–XII, nr. 46);
– de motie-Paulis/Van Rey over de aanleg van een z.g. gesloten tunnelbak in Roermond (19 200–XII, nr. 47).

In stemming komt de motie-Rienks c.s. (19 200–XII, nr. 46).

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de VVD en de SGP en het lid Wagenaar tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Paulis/Van Rey (19 200–XII, nr. 47).

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de CPN, de PSP en de RPF en het lid Scholten tegen deze motie hebben gestemd en die

van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

Ik stel voor, het verslag van het mondeling overleg (19 200–XII, nr. 45) voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen over drie moties**, ingediend bij de behandeling van het **verslag van het mondeling overleg over chemische wapens**, te weten:

– de motie-De Waart c.s. over de produktie van chemische wapens (19 200–V en X, nr. 89);
– de motie-Frinking c.s. over de verdere besluitvorming over de produktie van chemische wapens (19 200–V en X, nr. 90);
– de motie-Voorhoeve/Frinking over een verbod tot gebruik, produktie en opslag van chemische wapens (19 200–V en X, nr. 91).

In stemming komt de motie-De Waart c.s. (19 200–V en X, nr. 89).

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

In stemming komt de motie-Frinking c.s. (19 200–V en X, nr. 90).

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

In stemming komt de motie-Voorhoeve/Frinking (19 200–V en X, nr. 91).

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

Ik stel voor, het verslag van het mondeling overleg (19 200–V en X, nr. 88) voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de **stemming over een motie**, ingediend bij de behandeling van het **verslag van een mondeling overleg over het verbod om keukenafval te vervoederen**, te weten:

Radioactief afval
Rozenburg
Chemische wapens
Keukenafval

– de motie-Van Rossum c.s. over een onderzoek naar alternatieven inzake het verbod tot het voeren van afval aan varkens (19 200–XIV, nr. 63).

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

Ik stel voor, het verslag van het mondeling overleg voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 12.35 uur.